

İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ ve UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Kasım 2024/Sayı: 16

Okurlara

Bültenimizin kapağında, İoanna Kuçuradi'nin 2024 Dünya Felsefe Günü Mesajına yer veriyoruz.

Prof. Dr. Edibe Sözen, "Dijital Dünya: İnsan için İnsana Rağmen!" başlıklı yazısında, dijital kapilazmin yol açtığı sorunlara dikkat çekiyor ve "Bir zamanlar değerli olan petroldü ve petrol sınırlı bir kaynaktı, fakat bugün 'veri', dev teknoloji şirketlerince her gün üretilen, neredeyse sınırsız bir kaynak haline gelmiştir. Geldiğimiz noktada, verilerle kurulan küresel ağın getirdiği imkânların yanında, çeşitli sebeplerle ortaya çıkan endişeler de gün geçtikçe artmaktadır" diyor.

Prof. Dr. Aylin Görgün Baran, "İnsan Haklarıyla İlgisinde Dijital Dünya" başlıklı yazısında, dijital teknolojilerin insan hayatının birçok alanında değişiklikler meydana getirdiğine, bunların çoğunun sosyal alanı etkilediğine, nefret söylemine, bireyin mahremiyet hakkının ihlaline yol açtığına vurgu yapıyor.

Hande Gürsoy, "İnsan Haklarıyla İlgisinde Robotlar ve Yapay Zekâ" başlıklı yazısında, robotların veya yapay zekânın, yalnızca kodlarla yönlendirilen makineler olduğunun altını çiziyor ve "Yapay zekânın kararlarının, insan kararlarıyla aynı etik ve insanî hassasiyeti taşıdığını varsaymak, ciddi ihlallere yol açabilir" diyor.

Bu sayıdaki söyleşiyi, Prof. Dr. Deniz Bayrakdar ile yaptık ve gelişen teknolojiyle birlikte değişen medyayı ve çoğalan etik sorunları konuştuk.

İlgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

HAK VE ÇIKAR KAVRAMLARI

İoanna Kuçuradi

Etik ve insan haklarıyla ilgili konularda ders verirken, ya da ilgilenen çocuklar ve büyüklerle konuşurken, sık sık bana söylenen, "ben bunu hiç düşünmemiştim" oluyor. Bu konuda yaygın olan anlayışa ters düşebilen söylediklerim ilk önce yadırgatıcı olsa da, kişiler kendi adlarına düşündüklerinde ve söylediğimi kendi gözleriyle gördüklerinde büyük bir sevinç duyuyor, bir süre sonra da "benim hayatım değişti" diyerek, memnuniyetini dile getiriyorlar.

Kavramların seçikliğiyle ilgili önemli bir örnek, sık sık birlikte kullanılan 'hak' ile 'çıkarcı' arasındaki farktır. Oysa bir şey birisinin hakkıysa çıkarı olamaz, çıkarı ise hakkı olamaz. Bunun için bu yılın Dünya Felsefe Gününde bu farka ışık tutmayı düşündüm ve 2024 yılı *Mesajımda* bu farkı mercek altına aldım. Şöyle:

Değerli Arkadaşlarım,
Değerli Felsefeseverler,

Günümüzde gitgide yayılan ve çelişkili bir ifadeyle "medenî ilkelik" dediğim olgunun temelindeki ana düşünsel nedenlerinden biri, 'hak' ile 'çıkarcı' arasındaki farkın yeterince görülememesidir.

İkibindörtüzyıl önce Sokrates'in yaptığı, ama üstünde durmadığı hak tanımına göre, 'hak' derken kastedilen, bu hak kimin hakkıysa, ona muhakkak verilmesi gereken bir şeydir –bir "borç" olan ve geri verilmesi gereken bir şey.

'Çıkarcı' ise, kimin çıkarıysa, onun hak ettiğinden daha fazlası, başkasından/başkalarından eksilen daha fazlasıdır. Çıkarcı kavramı çatışmayı içerir. Çıkarcılar çatışır. "Ortak çıkarlar" da, başkalarının ortak olan ya da olmayan çıkarlarıyla çatışır.

Dünyamızda barış isteyenlerimizin 'hak' ile 'çıkarcı' arasındaki farkı görmesi ve bunun etik gerekleri üzerinde düşünmesi dileğiyle, sizlerin ve sevdiğinizinizin Dünya Felsefe Gününe kutlar, saygılar sunarım.

İoanna Kuçuradi
Türkiye Felsefe Kurumu Başkanı

DİJİTAL DÜNYA: İNSAN İÇİN, İNSANA RAĞMEN!

Prof. Dr. Edibe SÖZEN*

Büyük harflerle yazılan “Kapitalizm”, kabaca kendi içinde safhalarına ayrıldığında, Endüstri Kapitalizmi, Matbu Kapitalizm ve şimdilerde yaygınca kullanıldığı gibi Dijital Kapitalizm veya Silikon Vadisi Kapitalizmi diye adlandırılır. Dijital Kapitalizm sürecine kadar olan yüzer yıllık dönüşümlerin her birinde, insan ve toplum başat rollerini oynarken, artık bu roller değişime uğramış, insan ve insanın toplumsallığı ve insanı toplumsallaştıran toplumdan ziyade internet dünyasına ve sosyal medya alanlarına kaymış görünmektedir.

Dijital Kapitalizm sürecinde ve dijitalleşme çağında internet, doğal olarak düşünme biçimlerini de değiştirmiştir. Gidişat, yekpare ve bir düşünme biçiminden ziyade, çoklu ve kaotik bir biçime doğru yol almaktadır. Her geçen gün giderek küçülen dünyanın aksine, veriler kütleleriyle büyüyen bir dünyaya şahitlik edilmektedir. Artık, devletlerin, toplumların ve kurumların zenginliği verilerle ölçülüp değerlendirilmektedir. Başta şirketler olmak üzere devletler ve kurumlar “Büyük Veri” kitlesine sahip olmanın peşindedir.

Dünyamız, artık neredeyse Büyük Veri sahiplerinin, Twitter, Google, Facebook vs. ellerinde bulunduranların ve Silikon Vadisi’ndeki dev teknoloji şirketlerinin elindedir. Böylesi bir güç alanına sahip olan veriler kitlesi, başta devletler olmak üzere, toplumların ekonomisinden diplomasine kadar geniş bir yelpazede etki alanı oluşturabilmektedir.

Bir zamanlar değerli olan petroldü ve petrol sınırlı bir kaynaktı, fakat bugün “veri”, dev teknoloji şirketlerince her gün üretilen, neredeyse sınırsız bir kaynak haline gelmiştir. Geldiğimiz noktada, verilerle kurulan küresel ağı getirdiği imkânların yanında, çeşitli sebeplerle ortaya çıkan endişeler de gün geçtikçe artmaktadır. Endişelerin çoğu, insan hakları başta olmak üzere, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, adalet ve ahlâk konusunda eksiklikleri fazla olan küresel düzensizliklere dayanmaktadır.

İnternet: Paradokslar dünyası

Küresel dünyaya eleştirel bakan konuşmacılar ki bunların arasında öne çıkanlardan ve teknoloji filozofu olarak adlandırılan Evgeny Morozov, konunun uzmanlarının önceleri, “Yeni teknolojilerin sunmuş olduğu potansiyeli kullanarak, bu araçla-

rın Demokrasinin ve İnsan Hakları söylemlerinin yaygınlaşmasını ve dünyanın dört bir yanına yayılmasını savunurken”, şimdilerde ise “internetin büyük bir tehlike aracı” ve “bugünün ebeveylelerinin ve çocuklarının karşılaştığı büyük teknolojik sorunlardan biri” olduğu şeklindeki çelişkili ifadelerine rastlandığına işaret eder. Ki böylesi bir paradoksal hal küresel dünyanın carî söylemlerindedir.

Hak arama yanılgısı

Arama motorlarında, en popüler internet aramaları listelerine bakıldığında, “Demokrasi nedir?”, “İnsan hakları nasıl korunur?” gibi başat konuların yerine, “Nasıl kilo verilir?”, “Sağlıklı yaşam için neler yapılmalı?” ya da “En çok neleri tüketmeliyiz?” türündeki konuların daha sık arandığı gözlemlenir.

Tüm dünyayı hedef kitlesi olarak gören dijital medya, yeni teknolojilerle birlikte çeşitliliğini artırmıştır. İnsanların habere ve bilgiye ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Dünyanın bütün kültürlerinin birbirlerini etkilemesinin yolu açılmış, internet tabanlı çok sayıda kültür akımları ortaya çıkmıştır.

İnsanların, son 20 yılda global ölçekte sesini duyurma ve iletişim sürecinde aktif rol alma arzusu, hem kaynak hem de alıcı olma isteği artarak devam etmektedir. Yeni teknolojiler, medya ve kültür üzerindeki etkisini hızlandırarak, yeni bir küresel medyanın ve endüstrisinin doğmasına yol açmıştır. Artık yeni zenginlikler, sadece toprak, fikirler veya buluşlar üzerinden değil, uzay, bilgi ve zaman üzerinden belirlenmektedir.

İnsanlığın ürettiği teknolojiler, yeni endüstrilerin önünü açarken, Afrika’da insanlar hayatta kalabilmek için, su bulmak için uğraş vermekte, yeryüzünün bir başka bölgesinde yapay zekâ, robotlar ve internetin ne kadar hızlı olup olmadığı tartışılmaktadır. Dolayısıyla dijital çağda, yeni teknolojilere sahip olmak, zenginliğin anahtar kelimesi haline gelmiş durumdadır.

Bugün milyonlarca internet sitesiyle sosyal ağ ve veri tabanı üstünde çalışan internet, “devasa” bir küresel sistem haline gelmiş durumdadır. Üstelik bu ağlara her gün beş milyarın üzerinde insan bağlanmaktadır.

*Maltepe Üniversitesi Rektörü.

Gözle görülür değişimler, ne yazık ki insanlığın temel sorunlarını çözmekten acizdir. Büyük değişim, küresel dünyanın da geleceğini tehdit eder nitelikte ilerlemektedir.

Dünyada dijital reklam gelirlerinin yüzde 35'inin Google'a, yüzde 21'inin de Facebook'a gittiği tahmin edilmektedir. Dünyanın en değerli şirketleri listesine 2010'da iki teknoloji şirketi girebilirken, 2023'te piyasa değeri en yüksek şirketler listesinde, "dijital teknoloji" üzerine yoğunlaşan yedi şirket yer almıştır.

Amerika'nın 2016 yılındaki Başkanlık seçiminde, 80 milyon kullanıcı verisini Cambridge Analytica'ya satarak Donald Trump'ın kazanmasında doğrudan etkili olan Facebook'un, İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılmasına neden olan Brexit kararının çıkmasının da en önemli nedeni olduğu kabul edilmektedir.

Sosyal medya demokrasiye tehdit mi?

Son yıllarda, dünyanın önde gelen medya organları, demokrasiye en büyük tehdidin sosyal medya olduğunu tartışmakta ve gerekçe olarak da sosyal medyanın yalan haberleri tetikleyen merkez haline gelmesi gösterilmektedir.

Konuyu yüksek sesle dile getiren yaygın organı, İngiltere merkezli *The Economist* dergisi olmuştur. Dergi, 1 Kasım 2017'de, okurlarının karşısına, "Sosyal medyanın demokrasiye tehdidi" kapağıyla çıkmıştı. Haberde, "Facebook, Google ve Twitter'ın, önyargı ve yalan haberlerin önüne geçmesi ve siyaseti koruması" gerektiği üzerinde durulurken, aksine bu alanların böyle yapmadığına ve "birçok şeyin yanlış gittiği"ne dikkat çekilmişti.

Sahte hesaplar ve yalan haberler

Önümüzde sosyal medyanın çözmesi gereken iki büyük sorunu durmaktadır: Sahte hesapları ve yalan haberleri yaygın "anonim hesaplar!"

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (MIT) tarafından yürütülen bir araştırma, sosyal medyada yalan haberlerin doğru haberlere göre altı kat daha hızlı yayıldığını ortaya koymuştur.

2006-2016 yılları arasında toplam 126.000 haberin Twitter'daki yayılımını inceleyen araştırma ekibi, doğru olmayan haberlerin, sosyal medyada paylaşılma ihtimalinin doğru olan haberlere göre yüzde 70 daha fazla olduğu sonucuna varmıştır.

Sanal dünyalarımızı kuşatan "sahte ve yalan sar-

malı"ndan çıkmak, insanlık için yarar sağlayan ya da küresel dünyanın eksik bıraktığı "hak", "adalet" gibi kavramları yeniden ve yerinde inşa etmek ve hatta insan haklarına dair söylemlerimizi zenginleştirmeyi beklemek, belli ki bizi bekleyen en zor konulardan!

KAYNAKLAR

1. Avcı, N. (1990), *Enformatik Cehalet*, İstanbul: Rehber Yayınları.
2. Bentham, J. (1995), "Panopticon", *The Panopticon Writings*, Ed. Miran Bozovic, London: Verso.
3. Harari, Y. N. (2016), *Homo Deus: Yarının Kısa Bir Tarihi*, Çev. Poyzan Nur Taneli, İstanbul: Kolektif Kitaplar.
4. Heidegger, M. (1998), *Tekniğe İlişkin Soruşturma*, Çev. Doğan Özlem, İstanbul: Paradigma Yayınları.
5. McLuhan, M. (1962), *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*, Toronto: University of Toronto Press.
6. McLuhan, M., Povers, B. R. (2001), *Global Köy*, Çev. Bahar Öcal Düzgören, İstanbul: Scala Yayınları.
7. Sözen, E. (2011), *Hepimiz Globaliz Hepimiz Yereliz: Gutenberg Galaksi'den Zuckerberg Galaksi'ye*, İstanbul: Alfa Yayınları.
8. Toffler, A., Toffler, H. (2006), *Zenginlik Devrimi*, Çev. Selim Yeniçeri, İstanbul: Koridor Yayıncılık.
9. Yücel, G. (2020), "Post-Dijital Dönem: Hız ve Belirsizlik", *Kriter Dergi*, Sayı 46.
10. Do social media threaten democracy?
<https://www.economist.com/leaders/2017/11/04/do-social-media-threaten-democracy>
11. Sosyal medyanın 'sahte' yüzü: Bot hesaplar
<https://www.trthaber.com/haber/bilim-teknoloji/sosyal-medyanin-sahte-yuzu-bot-hesaplar-618641.html>
12. Dijital Dünya Projesinin Karanlık Yüzüne Dair Teoriler
<https://www.lacivertdergi.com/dosya/2022/09/15/dijital-dunya-projesinin-karanlik-yuzune-dair-teoriler>

İNSAN HAKLARIYLA İLGİSİNDE DİJİTAL DÜNYA

Prof. Dr. Aylin GÖRGÜN BARAN*

Dijital hakların, dijital yeniliklerden biri olan internetin ortaya çıkışıyla birlikte doğduğu bilinmektedir. Dijital haklar aynı zamanda internet haklarının yanısıra ağ ve iletişim hakları olarak da tanımlanmaktadır. Bu haklar, bir bireyin internet üzerindeki yasal statüsünü ifade ederken, öte yandan sosyal haklar alanında insan hakları türlerinden biri olarak kabul görmektedir. Tchinaryan, Kuchenin, Slesarev, Ryzhik (2021), dijital teknolojilerin insan hayatının birçok alanında değişiklikler meydana getirdiğini ve bunların çoğunun sosyal alanı etkilediğinin tespit edildiğini belirtmektedirler. Bu durum, bir kişinin kişisel bilgilerinin gizliliği, toplumun demokratikleşmesi ve egemenliği üzerindeki etkisi anlamına gelir. Liberal demokrasinin 21. yüzyılın sonunda en yaygın rejim olarak nitelenmesi özgürlük alanının en geniş olduğu dönemi ifade etmek içindir. Bu, insanlara kendileri ve gelecek nesiller için daha müreffeh bir gelecek yaratma motivasyonu veren küresel teknolojik gelişme döneminin başlangıcına işaret etmektedir. İnternetin yaygınlaşması ve kullanılabilir hale gelmesiyle birlikte, yüzyılın başından itibaren bilgi alanında insan verilerinin korunmasına yönelik yeni bir tehdit alanı oluşmuş ve insanların mahremiyetine müdahale etme meselesi gündeme gelmiştir. Bu durum genel kabul görmüş insan haklarıyla çelişmekte ve insan hakları ihlaline girmektedir. Bununla birlikte, internetteki bireylerin ve tüzel kişilerin haklarını korumak için faaliyetlerin düzenlenme biçimlerine olan ihtiyaç hızla ortaya çıkmıştır. İnternetin bir kişinin hayatına girmesinin muhtemelen en ciddi sosyal sonuçlarından biri, kullanıcıların devlet kurumlarına olan güvenini azaltan gizli bilgilerinin korunmasında yaşanan sorunlardır (Tchinaryan, Kuchenin, Slesarev, Ryzhik 2021). Böylesine bir durum devlet adına kişide bir güven zafiyeti yaratmakta ve insanlık adına nihayetinde korku ve endişe vermektedir.

Panova, Gramatsky, Kryvosheyina, Makoda (2022), teknolojinin özellikle de mobil cihazların hızla gelişmesinin, her yerde ve her zaman iletişime erişim sağladığını ve internetteki insanların özellikle birbirlerine ve genel olarak sosyal gruplara karşı davranışlarına ilişkin endişeleri artırdığını ileri sürmektedirler. Yazarlar dijital ortamın, vatandaşların internette sosyal konuları eleştirmesine ve tartışmasına, olaylardan haberdar olmasına, siyasî liderleri takip etmesine, başkalarıyla iletişim kurmasına, kendilerini temsil etmesine vb. olanak sağlayacak şekilde demokrasiyi teşvik ettiğinden söz etmektedir. Hatta dijital medya ve internetin gelişmesiyle birlikte, daha fazla insanın eğitimsel, bilimsel ve kültürel nitelikteki bilgileri tüketme ve bir dünya görüşü geliştirme fırsatına sahip olacağından söz etmektedir. Öte yandan internet üzerinden bilgi ve iletişime erişimin önündeki engeller ve reddedilmeler,

bir kişinin bilgi edinme ve iletişim özgürlüğünü kısıtlama olarak görülebilmektedir. Ayrıca kişisel verilerin güvenliği meselesi dijital teknolojilerin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan bir diğer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, arama motorlarının ve kişisel bilgileri alan sitelerin, hesaplama algoritmaları kullanarak ve büyük miktarda veri depolayarak, tercihleriniz, belirli içerikleri görüntülemek için harcadığınız zaman vb. hakkında doğru bilgilere sahip olmanın yanı sıra, hakkınızda sizden daha fazla şey bilebilecekleri artık yeni bir haber sayılmamaktadır. Birlikte ele alındığında, internet aracılığıyla modern dijital teknolojilerin kullanımı, bireyleri ve toplumu etkilemek için güçlü bir araçtır ve bu teknolojilerin nasıl kullanılacağı zaman zaman endişe konusu yapılmaktadır.

Panova ve diğerlerine göre (2022), dijital ortamda kapsayıcılıkla birlikte anonimlik, bir kişinin sosyal refahı için bir tehdit oluşturabilmektedir. Zira başkalarının sayfanıza yorum bırakmasını sınırlamadığınız takdirde herkes bir sosyal ağa kaydolabilir ve size saldırgan içerikli yorumlar ve mesajlar bırakabilir. Çok sayıda aboneli olan popüler bir kişi söz konusu olduğunda, geleneksel olarak nefret söylemi, sert veya saldırgan dil olarak etiketlenen saldırgan içerik miktarı binlere ulaşabilir. Bu bağlamda, iptal kültürünün ortadan kaldırılması ayrı bir tartışma konusudur. İnternette ifade özgürlüğü de sık sık gündeme gelmekte ve sıcak bir tartışma konusu oluşturabilmektedir. Dijital teknolojiler ve internet ile ilgili diğer sorunlar arasında, birçok konuyu bir araya getiren ve giderek yaygınlaşan siber suçlar da yer almaktadır. Bunlar arasında, örneğin kişisel verilerin yasadışı dolaşımı, dolandırıcılık, bencil amaçlarla veya hükümet sistemlerini istikrarsızlaştırmak için bilgisayar korsanlığı saldırıları vb. yer almaktadır. Bütün bunlar, hukukun dijital alandaki olayların seyrini yakından izleme ve modern zamanlarda insan haklarının yasal düzenlemesini iyileştirmek için teorik ve pratik öneriler geliştirme görevinin bulunduğuna kanıt oluşturmaktadır.

Batı demokrasilerinin bilgi kültürü, devlet ile vatandaşların dijital ortamdaki faaliyetlerinin net bir şekilde ayrılması anlamını taşımaktadır. Bu, devlet ve kolluk kuvvetlerinin vatandaşların özel hayatına müdahale etmemesi ilkesini ifade eder. Ancak uygulamada her şey bu kadar basit değildir ve veri toplama ve işleme yönelik en son teknolojiler, yasal düzenlemelerdeki boşlukların özel, bazen de yasadışı amaçlar için kullanılmasına olanak sağlamaktadır (Panova ve diğerleri, 2022). Öte yandan bazı ülkelerin gerek iç gerekse dış siyaset açısından sosyal medyaya uyguladıkları sansürlerin de keyfi olduğu görülmektedir. Ancak böylesi bir durumda bile teknoloji öylesine gelişkin hale gel-

* Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Emekli Öğretim Üyesi.

miştir ki, belli kişi ya da grupların yabancı ülkelerin farklı sitelerinden yine de internet ağına erişmesini mümkün kılabilmektedir. Bu da ayrıcalıklı bir durumu yansıtmakta, eşitsizliğin başka bir boyutunu karşımıza çıkarmaktadır.

Pūraité&Adamoniené&Žemecké'in (2020) tespitlerine göre, genel olarak Avrupa Birliği, ulusal düzeyde ayrı ayrı üye devletler ve dünyadaki diğer devletler için çok yakın bir gelecekteki temel zorluk, çevrimiçi bağlamda tüm insan haklarının tanımlarını iyileştirmek olacaktır. Dijital alanda temel hakların korunmasına ilişkin yeterli düzenlemenin geliştirilmesi ve en önemlisi de devletin müdahalesinin yeni bir temel hak anlayışı talebiyle dengelenmesi aciliyet arz etmektedir. Bu sadece insan hakları kavramını başka bir seviyeye yükseltmekle kalmayacak, aynı zamanda devlet ve halk arasında güven inşa ederken devlet kurumlarına da fayda sağlayacak ve insan potansiyelleri arasında yeni kapasiteler ortaya çıkaracaktır. Pūraité ve diğerlerinin (2020) dikkat çektikleri bir başka konu da teknolojilerin tek başlarına ne sorun ne de çözüm olduklarıdır. Sorunun teknolojilerde olmayıp bu teknolojileri hangi amaç ve kim ya da kimler için kullandıkları meselesidir. Bu nedenle asıl amaç, bireylerin, kamu ve özel kurumların ve sosyal aktörlerin, daha da artacağı aşikâr olan dijitalleşme ile nasıl etkileşime gireceğini belirlemektir.

İnternette insan haklarının yasal olarak düzenlenmesi ihtiyacının günümüzde acil bir sorun olduğuna değinen Panova ve diğerlerine (2022) göre, sosyal ağların kullanım özellikleri, özellikle nefret söylemi, bireyin mahremiyet hakkının ihlali vb. söz konusu olduğunda, büyük miktarda bilginin bireylerin ve tüm sosyal grupların çıkarlarına kısmen zarar vermesine yol açmıştır. Sonuç olarak, Avrupa yargı sistemleri, özellikle kullanıcıların kişisel verilerinin büyük teknoloji şirketleri tarafından manipüle edilmesiyle ilgili olarak hem bireyler hem de tüzel kişiler tarafından ağa erişimle ilgili suistimalleri engellemeyi amaçlayan mevzuatı kabul etmektedir. Bu girişimler, internet kullanımını için güvenli bir "ekosistem" yaratmayı ve "unutulma hakkı" ile ilgili düzenlemenin oluşturulmasında yansıtılan özel ve kamu çıkarları arasındaki dengeyi korumayı amaçlamaktadır. Bu hakkın oluşumundaki doktrinel faktörler Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri için farklıdır ve bu da "unutulma hakkı"nın uygulanabilirliği konusunda görüşlerin kutuplaşmasına yol açmaktadır. Bu konuda Tchinaryan, Kuchenin, Slesarev, Ryzhik'in (2021) belirttikleri üzere, Avrupa Sözleşmesi (Madde 8), bir devletin vatandaşının özel ve aile hayatının korunmasına ilişkin bilgiler içermektedir. Sekizinci madde, bireyin kişisel verilerine ilişkin yasal mevzuatın ortaya çıkmasına yol açmıştır. İnternetin varlığı sırasında, kişisel verilerin yasal olarak korunması, 7 Ekim 2016 tarihinde Fransa Mevzuatı tarafından kabul edilen "unutulma (oblivion) hakkı"nın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu hak, bireyin

kişisel verilerinin hayattayken yönetilmesine izin verdiğine ilişkindir. Kişi, ölümünden sonra internetteki bilgilerle ne yapılması gerektiğine karar vermesine de sahiptir. Bu durumda kişisel verilerin akıbetine ilişkin sorumluluk internet hizmet sağlayıcısı veya yetkili kişiler tarafından üstlenilecektir. Bu da ölümünden sonra internet aracılığıyla insan haklarına saygı gösterilmesi gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle, Avrupa Birliğinde kişisel bilgiler her yerde dikkatle korunduğundan, kişisel verilerin korunması, internette insan hak ve özgürlüklerinin düzenlenmesinin ana ve tek yansımasıdır. Buradaki özellik, bireyin kendi kişiliği hakkındaki bilgiler üzerinde mülkiyet hakkına sahip olmaması, ancak sağladığı bilgilerin dönüşümü ve kullanımını üzerinde tam kontrol hakkına sahip olmasıdır.

Dijitalleşme, en önemlisi iletişim olmak üzere çeşitli karmaşıklık derecelerini çözmek için artan sayıda dijital bilgi işlem cihazının günlük hayata entegre edilmesidir. Bu nedenle bu tür araçlar veya cihazlar bilgi ve iletişim teknolojileri olarak adlandırılmaktadır. Bu araçlar arasında bilgi aktarmanın birincil yolu internet bağlantısıdır. İnternette güvenlik, mahremiyet ve gizlilik hakkı, bilgisayar ve telekomünikasyondaki teknolojik ilerlemelerle şekillenen dördüncü nesil insan haklarına bir örnek olarak görülebilir. Bu durum, önceki nesil insan haklarının Nesnelerin İnterneti (IoT), sosyal ağlar, kripto para birimleri vb. gibi olgularla çalışmadığını göstermektedir. Buna göre, aynı dijital teknolojileri kullanarak uygulamalarına müdahale riski bulunduğundan, insan hakları kavramını sağlamak için bu süreçleri düzenlemeye ihtiyaç vardır. Bilgi kültürü açısından bakıldığında, kullanıcıların haklarına sahip çıkma fırsatını yakalamaları hayatı önem taşımaktadır. Bu durumda devlet ve ilgili paydaşlar mevcut insan hakları çerçevesini dijital çağın gerçeklerine uyarlamayı veya en iyi şekilde yeni hakları geliştirmeyi amaçlayan yasal düzenlemeler yoluyla kültürün oluşumuna katkıda bulunabilir (Panova ve diğerleri 2022; Toh, 2021).

KAYNAKÇA

1. Pūraité, A.&Adamoniené, R.&Žemecké, A. (2020), Sustainable Digitalization in Public Institutions: Challenges for Human Rights, *European Journal of Sustainable Development*, 3, 9, 91-102.
2. Panova, L., Ernest Gramatskyy, E., Kryvosheyina, I. &Volodymyr Makoda, V. (2022), Human Rights in the Context of Digitalization, *International-Legal Analysis, IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, Vol. 22, No. 5, pp. 320-326.
3. Tchinaryan, E.O., Kuchenin, E.S., Slesarev , V.L., Ryzhik, A.V. (2021), Human Rights in the Age of Digitalization, *Laplace em Revista*, Vol. 7, No. 2, pp. 119-125.
4. Toh, Amos (2021), *Can Human Rights Survive Inequality in the Digital Age?* [Video] <https://www.youtube.com/watch?v=AbDZmYzW90>

İNSAN HAKLARIYLA İLGİSİNDE ROBOTLAR VE YAPAY ZEKÂ

Hande GÜRSOY*

Pandeminin hemen başında insan hakları yüksek lisansı yapmaya başladım. Daha ikinci ayda evlere kapandık. Hayatım boyunca, çalışma hayatımın yanı sıra yapmam gerektiğini düşündüğüm yüksek lisansın bu döneme denk gelmesinin bir anlamı varmış. Pandemi başladıktan sonra yaşamın değeri hakkında düşünmek benim için çok kıymetli oldu. Geç kalmış bir değerlendirme olsa da, bir daha aynı kişi olmadığım bir yolculuğa çıktım. Bu yüksek lisans bana, doğru değerlendirmenin yalnızca insanın varlık yapısının bilgisiyle mümkün olduğunu, insanın hakları olan haklardan dolayı sorumlulukları bulunan tek varlık olduğunu ve bu sorumluluklara göre hareket etmesi için doğru değerlendirme yapması gerektiğini öğretti. Ayrıca insanın insanlığı unuttuğu zamanlarda, İkinci Dünya Savaşı gibi insanlığın sonunu getirebilecek bir dünya yaratabileceği gerçeğini de fark ettim. İnsan, kendini gerçekleştirebilmesi için asgarî bazı hakların sağlanmasına ihtiyaç duyar: sanat, edebiyat ve teknoloji gibi başarıların ortaya çıkması için bu ortamın korunmasının önemini anladım. Ancak her eylemimizde sorumluluklarımızı bilerek, insanın kendini gerçekleştirebileceği ortama zarar vermeden hareket etmemiz gerektiği de derslerim arasında yer aldı.

Bu dönemde yapay zekâ bu kadar gündemde değildi, ChatGPT de yoktu. Ancak Hocam İoanna Kuçuradi, insanın yanlış değerlendirmeler yapabileceği ve insan hakları bilgisine sahip olmadığı için geri dönülemez sonuçlar ortaya çıkarabileceği düşüncesiyle beni "Robotlara Hak Tanıma Sorunu" konulu yüksek lisans tezine yönlendirdi. Kuçuradi gibi akademik bilginin günlük hayatta nasıl uygulanabileceğini bilen hocalar sayesinde, belki de insanlığın sonu gelmiyor. İnsanlar, insan olma bilinciyle doğru değerlendirme yapmayı öğrenmeden yapay zekâ geliştirmemeli, aksi takdirde bir ileri iki geri gittiğimiz bir sonuca dönüşebilir. Bu makalede, tezimin de ana konusu olan yapay zekâyı geliştirmeden önce, insan hakları ve felsefe bilgisine sahip olmanın, yapay zekânın risk haline gelmemesinin en önemli anahtarı olduğunu özetlemek istiyorum.

İnsanın varlık yapısını bilmesi ve bu bilgi doğrultusunda hareket etmesi, kim olduğunu anlamasında hayati bir rol oynamaktadır. Felsefenin yüzyıllardır yanıt aradığı "ben kimim?" ve "insan nedir?" soruları, kişinin kendini keşfetmesinde temel taşları oluşturur. Özellikle yapay zekânın gelişimi, insanın değerini ve insan onurunu korumaya yönelik so-

rumluluklarını göz önünde bulundurarak yapılmaktadır. Yapay zekâ, insanın kim olduğu ve neye değer verdiği ile doğrudan ilişkilidir. Kuçuradi'nin de vurguladığı gibi, insanın kendini bilmesi, insanlık tarihindeki yerini anlaması açısından kritik öneme sahiptir. İnsanın hayvanlardan farkı, geçmişi ileriye taşıma yeteneği, irade ve özgürlük gibi özelliklere sahip olmasıdır. Bu farklar, insanın eylemlerinin etik çerçevede olmasını sağlar. İnsan özgür iradeyle etik değerlere uygun eylemlerde bulunabilir. İnsan eylemler, robot hareket eder. Bu basit bir cümle gibi görünebilir, ancak insanın robotları geliştirirken gelecekte ortaya çıkabileceğini düşündüğü tüm önyargılarını yıkacak olan anahtar da buradadır.

Robotlar veya yapay zekâ, yalnızca kodlarla yönlendirilen makinelerdir. İnsan, özgür iradesiyle etik değerlere uygun eylemlerde bulunabilirken, robotlar yalnızca programlandıkları şekilde hareket eder. Bu nedenle, robotların hak sahibi olamayacağı açıktır, çünkü ne bilinçli seçim yapabilirler ne de sorumluluk üstlenebilirler. İnsan haklarının korunması, insanların eylemlerinin insan onuruna zarar vermemesi gerektiği bilinciyle gerçekleştirilmelidir. İnsan hakları ve onuru, gelecekte yapay zekâ ile birlikte güvenli yaşamın temel taşlarını oluşturacaktır.

Yapay zekânın kararlarının, insan kararlarıyla aynı etik ve insanî hassasiyeti taşıdığını varsaymak, ciddi ihlallere yol açabilir. Örneğin, mahkemelerde kullanılan risk değerlendirme araçları, yalnızca verilere dayanan algoritmalarla çalışıyor ve bu algoritmalar bazen ırksal veya sosyoekonomik önyargıları taşıyabiliyor. İnsanlar, bu sistemlere fazla güvenip yapay zekânın tamamen tarafsız olduğu yanlışlamasına kapılabilir. Ancak bu sistemler önyargılı verilerle donatıldığında, hatalı sonuçlar doğurması kaçınılmaz oluyor. Buradaki temel sorun yapay zekânın kendisi değil, onu geliştiren kişinin insan hakları, etik ve felsefe bilgisindeki eksikliklerdir.

Yapay zekâ ve yüz tanıma teknolojileri, özellikle siyah bireyler üzerinde ayrımcılığa yol açarak eşitlik ilkesine zarar vermiştir. Yüz tanıma teknolojisinin yanlış tanımlanma riski bu sistemlerde ciddi bir ayrımcılık sorunu olarak öne çıkıyor. Bu tür ayrımcılıklar, yapay zekânın tarafsızlığına olan güveni sarsmakta ve bu teknolojilerin toplumsal kullanımını sorgulatmaktadır. Burada sorulması gereken

* Allianz Türkiye Kurumsal Sorumluluk ve Sürdürülebilirlik Müdürü.

soru, bu ayrımcılığa sebep olan şeyin yapay zekâ mı yoksa onun geliştiricisinin eksik bilgi ve bilgisel bakış açısı mı olduğudur.

İşe alım sistemlerinde de benzer şekilde ayrımcılık yapılabiliyor. Amazon, erkek adayların daha sık kullandığı kelimeleri avantajlı gören bir algoritmayı kapatmak zorunda kaldı. Reklamcılıkta da aynı tür önyargılar var, örneğin yüksek maaşlı iş ilanları çoğunlukla erkeklere gösteriliyor. Öngörülse polislik araçları ise, geçmiş verilerden yola çıkarak suç olasılığını tahmin etmeye çalışırken, azınlık gruplarını orantısız şekilde hedef alabiliyor.

Bütün bu örnekler, insanın yarattığı yapay zekâ sistemlerinin, geçmişteki hatalı yaklaşımları yeniden üretme riski taşıdığını ortaya koyuyor. Nasıl ki geçmişte, felsefi bilgi eksikliği ve kendimizi yeterince tanımamamız büyük hatalara, savaşlara ve adaletsizliklere yol açıyorsa, bugün de aynı hatalar bu kez teknolojiler aracılığıyla tekrarlanabilir. Yapay zekânın sorunları, aslında onun yaratıcısı olan insanın bilgi eksikliği ve kusurlarının bir yansımasıdır. Geçmişte yaptığımız hataların aynısını gelecekte de tekrar edebiliriz. Geçmişin hataları, geleceğin hatalarına dönüşmesin diye bu konuda bilinçli ve donanımlı olmalıyız.

Bu noktada dikkat etmemiz gereken bir başka konu da antropomorfizm, yani makineleri insanlaştırma eğilimimizdir. Yapay zekâyı bir insan gibi düşünmek, onun verdiği kararları sanki insanî değerler taşıyormuş gibi görmek büyük yanılgılara yol açabilir.

Hakların doğası gereği, her hak bir sorumluluğu beraberinde getirir. İnsan hakları, bireylerin insan onurunu koruma sorumluluğu ile anlam kazanır. Robotların, insanların haklarına saygı duyması mümkün değildir. Bu nedenle, insanın varlık yapısının ve etik değerlerinin farkında olarak hareket etmesi gerekmektedir. Bu bilinç, insanın yalnızca kendi haklarını değil, diğerlerinin haklarını da gözetmesini sağlar. Kuçuradi'nin görüşlerine atıfta bulunarak diyebiliriz ki, haklar sorumlulukla anlam kazanır; bu nedenle insanlar, insan haklarını ihlal etmeden hareket etmelidir.

Hakların doğası gereği, her hak bir sorumluluğu beraberinde getirir. İnsan hakları, bireylerin insan onurunu koruma sorumluluğu ile anlam kazanır. Robotların, insanların haklarına saygı duyması mümkün değildir. Bu nedenle, insanın varlık yapısının ve etik değerlerinin farkında olarak hareket etmesi gerekmektedir.

Bu bilinç, insanın yalnızca kendi haklarını değil, diğerlerinin haklarını da gözetmesini sağlar. Kuçuradi'nin görüşlerine atıfta bulunarak diyebiliriz ki, haklar sorumlulukla anlam kazanır; bu nedenle insanlar, insan haklarını ihlal etmeden hareket etmelidir.

Yapay zekâ ile ilişki kurarken, asıl vurgulanması gereken konu, insanın varlık yapısının ve değerlerinin bilinerek bu teknolojinin geliştirilmesidir. Robotların, insanların faydası için geliştirilen teknolojik araçlar olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Bu bağlamda, felsefi değer bilgisi, insanın etik eylemde bulunmasını sağlamak için kritik bir öneme sahiptir. Kuçuradi'nin ifade ettiği gibi, insan onuru, insanlar arasındaki ilişkilerde ve yapılan muamelelerde korunur, bu da etik bir bilinçle mümkün hale gelir.

Teknolojinin hızı ve gelişimi, insan hakları açısından düzenlemelerin hayata geçirilmesini zorunlu kılar. İnsanların, insan haklarının ihlal edilmemesi için etik bir yaklaşım benimsemesi, gelecekte daha adaletli bir dünyayı mümkün kılabilir. Robotlar, insanlığın başarısı olarak, insanın özne, robotun nesne olduğu gerçeğini unutmadan kullanılmalıdır. Teknoloji, insan için, insan tarafından geliştirilen bir araçtır. Dolayısıyla, insan haklarının korunması, bireylerin etik bilinci ile mümkündür.

Sonuç olarak, insanın birinci görevi, insan haklarının ihlal edilmemesini sağlamaktır. Bu görev, yalnızca bireysel değil, toplumsal bir sorumluluk olarak ele alınmalıdır. İnsanlar, bu farkındalıkla hareket ettiklerinde, yenilikler yalnızca daha kolay ve hızlı bir hayat için risk değil, bir araç olacak, teknoloji bir tehdit değil, bir insan başarısı olacak ve insan onuru korunacak.

KAYNAKÇA

1. Kuçuradi, İoanna (2016), *İnsan ve Değerleri*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, altıncı baskı.
2. Kuçuradi, İoanna (2018), *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, dördüncü baskı.
3. Deutsche Welle (2021), Filozof Kuçuradi: "İnsan ilişkilerini becermek Mars'a gitmekten zor", <https://www.youtube.com/watch?v=SQ7soJH-TZ9g> adresinden indirildi.

Prof. Dr. Deniz Bayraktar

“MEDYA ETİĞİ AÇISINDAN SORUNLAR ARTTI VE FARKLILAŞTI”

UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yönetim Kurulu Üyesi, İletişim İhtisas Komitesi Başkanı Prof. Dr. Deniz Bayraktar ile gelişen teknolojiyle birlikte değişen medyayı ve çoğalan etik sorunları konuştuk.

SÖYLEŞİ: *Elif Şahin Hamidi*

İnsan hakları ve hak ihlalleriyle ilgisinde değişen medyanın aydınlık ve karanlık yanları, geleneksel medyaya göre artıları eksileri üzerine konuşabilir miyiz?

Geleneksel haberleşme araçlarının evrimi, yeni teknolojilere koşut olarak “medya” kavramını doğurdu. Kitle iletişim araçları modernizmin, medya da post-modernizmin çıktıkları ve sonuçları olarak bir üstyapı halinde hayatımızı çevreledi ve hatta giderek işgal etti. Eski sermayedarların sahipliğini yürüttüğü gazete ve dergiler, neoliberal politikaların özünü oluşturan özelleştirmeler ve el değiştirmeler sonucunda haberleşmeyi başka iş alanlarının yanısıra yürüten medya tröstlerinin sesi haline geldi. Elitist gazeteler yeni medya ile imtihanlarında eski duruşlarını sürdürmeye çalıştılar. Medyanın sürdürülebilirliği, yaşayabilirliği (media viability) uğruna onlar da öncelikle reklam, halkla ilişkiler ve sosyal medya üçgeninden oluşan yeni bütünleşik pazarlama yöntemlerini kullandılar. Enformasyonun bir “kamu malı” olarak değeri eskisine oranla değişti. Sponsorluk, bıçak sırtında yürümek gibi bir yandan ekonomik dayanak sağlasa da, karşılıksız bir destek olarak verilmediği için –her ne kadar bu eskiden beri varolan bir sistemin parçası olsa da– giderek kısılcacını daha da daralttı. Değişen medya, insan hakları hak ihlalleri konusundaki haberleri ise –bağımsız ve doğru habercilik yapan haber kanalları– daha hızlı yayma ve geri beslemesini aynı hızla alma imkânını yarattı. Öte yandan medya etiği açısından sorunların arttığı ve farklılaştığı bir döneme girildi. Örnek vermek gerekirse, kadınlar ve göçmenlerle ilgili haberler toplumsal dinamiklerin kökenini anlamayan veya umursamayan bir yaklaşımla, şiddet ve nefret söylemlerinin ateşini körükleyen tarzda olabiliyor. Elitist habercilik yapan kaynaklar –bunların artık çok fazla sayıda olduğunu söylemek mümkün değil– gündemin ağır yükü karşısında özellikle “sıradan ötekilerin” ardında büyük sorunların yer aldığı olay ve olgulara köşe yazılarında bazen değinmeler de, eskisi kadar yoğunlaşmıyorlar. Gazeteciler,

yayıncılar eğer geleneksel kıyıda varolmaya çalışıyorlar ise, varlıklarını sürdürmeleri, olay ve olguları aydınlatmaları araştırmanın vakit alması, maddî kısıtlar ve işgücü darlıkları nedeniyle çok kolay olmuyor. Bu nedenle, son dönemde gazetecilerin araştırma dosyalarını kitaplaştırdıklarından bahsediliyor. Sosyal medya hız, birebirlik ve mahremiyet sınırlarını aşarak kalabalıklara ulaşarak yanlış bilgi, kasıtlı yönlendirme ve algoritmalar ile bakışın değiştirilmesi gibi operasyonlar için büyük kapasitelerle sosyal medya trolleri türetti. Kendi nişlerinde doğru, geçerli ve güvenilir habercilik yapan, iletişimin temel işlevlerini en iyi şekilde yerine getirmeye çalışan sosyal medya haber kanallarını bu eleştirel bakışımın dışında tutmak isterim. Geleneksel medyanın uzantısı olan, okullu ve/veya alaylı gazeteciler, farklı disiplinlerden gelerek gazeteci olan aydın yazarlar ve düşünürler sosyal medya kullanımlarında da doğruluk çizgilerini sürdürüyorlar.

Büyük bir hızla gelişen teknolojiyle birlikte günümüzde yapay zekânın da işin içine karıştığı dijitalleşen medyadaki etik sorunlar, geleneksel medyadaki etik sorunlardan, hak ihlallerinden farklı mı sizce? Geleneksel kitle iletişim araçlarının da dijital medyanın da kendine has yöntemlerle bilgiyi şekillendirme, söylemiyle anlamını değiştirme, kanalize etme yolları var/vardı. Yapay zekâ ile farklılaşan durum, bir yandan dijital okur-yazar herkesin, isterse, araştırma evreninden kendi doğrusunu üretebilme imkânını bulmasıdır. Burada yeni medya okuryazarı olmayan belli bir yaş üstü veya bilgi düzeyi az olan bireylerin dezavantajlı olduğunu ve etik sorunlara da istemeden yol açabildiklerini belirtmek lazım. Dijitalleşen medyadaki etik sorunlar, geleneksel medyadaki hak ihlallerinden daha farklı, çünkü kitlelere ulaşma oranı çok yüksek. Geleneksel medyada “teknik mekanizması” dijitalleşen medyada kişisel girişimle işleyebilecek gibi görünmüyor. UNESCO Genel Konferansı 41. Oturumu “Yapay Zekâ Etiği Üzerine Tavsiyeler” Raporu¹ (9-24 Kasım 2021), yapay zekânın insanlık için sağlayacağı yararlar kadar, sebep olacağı etik sorunların da altını çizmektedir.² Yapay zekâ onu eğitenlerin elinde, potansiyel algoritmaların önyargıları barındıracak şekilde işe koşulmasına, ayırmacılık ve toplumsal, ekonomik ve dijital bölünmelere, dışarıda bırakılma ve stereotipleştirmelerin çoğalmasına yol açabilir. Yapay zekâyı girdi olarak yüklenen verilerin insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, çevre ve eko-

¹ <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380455?posInSet=7&queryId=7db9d3c2-dc9c-41ad-88be-77e6f467bbd6>

² UNESCO Genel Konferansı 41. Oturumu “Yapay Zekâ Etiği Üzerine Tavsiyeler” Raporu (9-24 Kasım 2021) “Yapay zekânın toplumlar, çevre, ekosistemler, insan yaşamı ve akli çerçevesindeki düşünce, etkileşim, karar vermeyi etkilediği ve dolayısıyla eğitim, insani, toplumsal ve doğa bilimleri, kültür, iletişim ve enformasyon üzerindeki köklü, olumlu ve olumsuz etkilerini kabul eder.”

³ Kültürel çeşitlilik, insan hakları ve güvenliği, şeffaflık ve hesap verilebilirlik üretken yapay zekâ kullanımında dünyada birçok kurumun sorunları üzerine tartıştığı ana konularda biri haline gelmiştir. Dünya Ekonomik Forumu, Sınırlanmayan Gazeteciler ve BM Kurumları ilkeleri içeren kılavuzlar hazırlamışlardır. UNESCO yapay zekâ ile çalışan içerik platformları yönetişimi konusunda insan hakları standartlarına göre düzenlenmiş, şeffaf, hesap verebilir, erişime açık ve kültürel çeşitliliği destekleyen bağımsız bir yönetim sistemi yaklaşımını geliştirmiştir. Bu ilkeler ve yol gösterici tavsiyelerin ülkeler nezdinde ne kadar uygulandığı, medyaların ardındaki güçlerin bu kılavuzlara uyulması konusunda ne kadar etik bir yaklaşım benimsedikleri konusunda iyimser olsak da emin olamayız.

sistemlere zarar vermeyecek şekilde düzenlenmesinin ne ölçüde gerçekleşeceği konusunda yaygın endişeler taşınmaktadır.³ Ülkeler arasında yapay zekâyâ eşit ulaşma ve olumsuz etkilerinden korunma konularında yeterli dijital güvenlik altyapılarına sahip olamama gibi dezavantajlar, yapay zekâyı yönlendiren, kullanan ve olumsuz etkilerini yayabilenlerin “güç ve kudret savaşlarını yürütenlerin” lehine dengesiz ve adil olmayan bir durum yaratabilmeleri de endişe edilen durumlar arasında sayılabilir.

Bugün artık yapay zekâ da gazeteciliğin, değişen medyanın, sosyal medyanın bir parçası olmuş durumda. İnsan hakları ve etik sorunlarla ilgisinde gazeteci, gazetecilik, değişen medya için yapay zekâ bir avantaj mı dezavantaj mı?

Teknoloji insanlık için, barış amaçlı ve refah düzeylerinin yükseltilmesi, eşitsizliklerin giderilmesi için işe koşuluyorsa, her zaman bir avantaj sağlar. Yapay zekâ da akademi ve habercilik alanlarında veri toplama, değerlendirme, tasnifleme, arşivleme ve benzeri konularda inanılmaz bir hız ve sistematik çalışma imkânı sağlamıştır. Gazetecilik alanında yapay zekânın etik kılavuzlar ve insan hakları gözetilerek kullanımında büyük yararlar sağladığını görmek mümkün. Anya Schiffrin, gazetelerin üretken yapay zekâyı haber odası uygulamaları içinde kullandıklarını, ancak sadece büyük şirketlerin izinsiz kullandıkları içerikler konusunda ihtiyatlı davrandıklarını belirtiyor. Medya şirketleri de yapay zekânın kullanımında şeffaflık, çeşitlilik, bütünlük ve telif hakları konusunda kurallar yayınlamakta, gazetecilerin yapay zekânın riskleri ve kazançları konusunda sadece kendilerini değil, okuyucuyu da bilinçlendirmeye çalışmaktadırlar.⁴ Schiffrin⁵, yapay zekâ bağlamında tüm dünyada rekabet eden otoriteler arasındaki yoğunlaşmalara dikkat çekiyor ve yeni düzenlemelerin gerekliliğinin altını çiziyor. Bazı yayın kuruluşlarının büyük üretken zekâ şirketleriyle lisans anlaşmaları imzaladıklarını ve özgünlüğün korunması, dillerin ve kültürlerin çeşitliliği, enformasyonun şeffaflığı, rekabetçi pazarları koruma yoluyla kültür ve haber ekosisteminin daha da bozulmasının önüne geçilmesinin amaçlandığını söylüyor.⁶ Bu kurallar ve düzenlemeler çerçevesinde yapay zekâ kullanıldığı takdirde olumlu bir netice vereceği açık, ancak öbür yandan yapay zekâ alanında sürekli bir dönüşüm, değişim var. Gazetecilerin birey, gazete ve haber kuruluşlarının iktisadî işletmeler, hükümetler ve uluslararası organizasyonlarının siyasal yapılar olarak bu hızlı değişime ayak uydurmaları aynı anda mümkün değil. Bu değişim hızını yakalayacak politikaları da gelişimin öncesinde düzenlemek ayrı bir strateji gerektiriyor.

⁴ (Schiffrin, 2024:2)

⁵ <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000391214?posInSet=1&queryId=N-EXPLORE-73e12b80-f372-42ba-91d2-cc3ae20fe1b3>

⁶ (Schiffrin, 2024:2)

⁷ Posetti, Julie, Bontcheva, Kalina. (2020). Disinfodemic: deciphering COVID-19 Disinformation. Policy Brief. Programme and Meeting Document.

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374416>

⁸ Posetti ve Bontcheva araştırmalarında, pandemi sürecinde dezenformasyona karşı tutum ve girişimler bahsinde dile getirilen maddeler genel anlamda da uygulanan ve daha da yaygınlaştırılması gereken mücadele yöntemleri olabilir. Birleşmiş Milletler Görüş ve İfade Özgürlüğü Raportörünün tavsiyeleri, teknik ve algoritmik yanıtlar, tarayıcı eklentileri (browser plugins), mobil uygulamalar ve benzerleri, ekonomik düzenlemelerle platformların yanlış haber yaymalarının önüne geçecek yöntemler, etik ve normatif yanıtlar da araştırmada dile getiriliyor, medya ve bilgi okuryazarlığı gibi koruyucu ve donanım sağlayan uzun serimli mücadelelerin ise daha köklü çözümler sunacağı açıktır.

Sayırsız içerik “boca eden” ve her şeyi göstermek, söylemek, yaymak isteyen değişen, dijitalleşen medya gerçekten iletişimi, etkileşimi, enformasyona erişimi kolaylaştırıyor mu, yoksa iletişimin kendisini yutup, etkisini kaybedip, enformasyon çöplüğüne mi dönüşüyor? Ne dersiniz? Dijitalleşen medya hız, anımsalılık ve birebirlik açısından geleneksel araçlardan çok daha güçlü, insanlar neredeyse başını kaldırmadan mobil telefonlarına gömülmüş ve adeta bütün dünyanın bilgisini orada durmadan dolaşıma giren ve servis edilen güvenilir ve geçerliliği konusunda emin olunmayan görüntüler, sesler ve yazıları paylaşıyor, daha o veriler insan beyninde işlenmeden yenisi karşımıza çıkıyor. Bir bilgiyi okuma, anlamak için çaba sarfetme ve yorumlama imkânı olmuyor. UNESCO’nun “Bilgi Toplulukları” olarak nitelendirdiği toplulukları oluşturmak için kanıtlanabilir, güvenilir bilgi akademide ve profesyonel gazetecilikte gerçekleştirildiği şekilde, dijitalleşen medyada belli kaynaklar dışında çok üretilmiyor. İnternet şirketleri ve haber medyası taşıyıcılık ve platform işlevleri dışında içerikleri de “ihtiyaçlar” doğrultusunda şekillendiriyor. Bu amaçlı enformasyonun yayılmasında, “çöp bilgi” de akışın içinde yer alıyor ve genç-yaşlı ulaştığı kitlelerin zihnine boca ediliyor. Bu enformasyon sağanağı altında okumak, bilginin güvenilirliğini denetlemek, anlamak ve yorumlamak için zihinlerin yetersiz kaldığı söylenebilir. Kurumsal denetimler dahi bu konuda hızı yakalamakta aciz kalabiliyorlar, ancak çözüm bu ortamların kapatılması veya ağırlaştırılmasında bulunuyor. Bunun çok sağlıklı bir yol olduğunu söylemek mümkün değil.

İçinde yaşadığımız çağ, Paul Virilio’nun dediği gibi “haz, hız ve uyarı çağı” biraz da. Dijital medyada üretilen haberler, sosyal medyada da paylaşarak gazete, radyo ve televizyonda yayınlanan haberlere göre çok daha hızlı bir şekilde yayılıyor, milyarlarca insana ulaşıyor. Yanlış enformasyonun yayılması ve dolaşımı da çok çabuk oluyor. Bunun yol açtığı hak ihlalleri ve etik sorunlarla nasıl baş edilebilir? Dijital medyada üretilen haberlerin, yanlış enformasyonun yayılması ve dolaşımının yol açtığı hak ihlalleri ve etik sorunları çözmek çok kolay değil. Pandemi sürecinde “dezenfodemi” konusunda yaptıkları araştırmada Posetti ve Bontcheva’nın ortaya koydukları gibi “sahte iddialar ve metinsel anlatılar güçlü duygu dili ve yalan ve eksik bilgi ile kişisel görüşleri harmanlayarak verdikleri için, kapalı mesajlaşma uygulamalarında ortaya çıkarılmaları zordur”.⁷ Aynı araştırmaya göre çoğu zaman bu bilgiler uydurma web siteleri ve “otorite kimlikleri” sahte kaynaklardan, çok kutuplu bilgi siteleri, sahte devlet ve şirket websiteleri-

rinden yaygınlaştırılmaktadır. Sahte haberlerin, yanlış enformasyonun önüne geçilmesi için⁸ önce alımlayıcının dijital okuryazarlığının geliştirilmesi, haber hazırlayanların uygun eğitimlerden geçirilmesi gerekmektedir. Dezenformasyonu tanımlayacak altyapıya sahip olmak için kamusal düzeneklerin geliştirilmesi, sosyal medya platformlarının, STK'ların ve devletlerin bu konudaki girişimleri geliştirmeleri, yasaların ve hukuk düzenlemelerinin bu konuda ciddi karşılıklarla cezaî müeyyide uygulayabilecek donanıma sahip olmaları ve bu konuda ulusal düzeyde bilinçlendirme kampanyalarının gerçekleştirilmesi önemlidir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres, "BM İletişim Yanıt İnisiyatifi" (UN Communications Response Initiative) kapsamında "İnterneti olgu ve bilimle doldurmak", dezenformasyon için de "Hayatı daha da fazla riske atan bir zehir" tanımı yapmıştır.⁹ UNESCO İletişim ve Bilgi Sektörü evrenselliği, dijital gelişme ile sürdürülebilir kalkınmayı birleştirecek R.O.A.M İlkeleri çerçevesinde ifade özgürlüğünün insan haklarını gözetken, herkese açık ve çoklu paydaşların süreçlerinde yönetilen bir ortam olmasını önermektedir. İfade özgürlüğünün dijital ağlarda kullanılmasının nefret söylemi ve radikalleşmenin ve dolayısıyla dezenformasyonun önüne geçeceğinin altı çizilmektedir.¹⁰ Gündelik haber akışlarında ve özellikle doğal afet ve benzeri kriz durumlarında gazeteciliğin bir kamu malı olarak sürdürülebilirliğinin sağlanması¹¹, dezenformasyonu araştıran ve bağlantılı ağları ortaya çıkaran bağımsız gazetecilere internet iletişim şirketlerinin, hükümetlerin ve sponsorların destek vermesi hak ihlalleri ve etik sorunların önlenmesi açısından gereklidir.

Geleneksel medyanın birtakım meslek etik ilkeleri olduğu gibi dijital medya ve sosyal medya için de etik normlar var, sanırım. Sadece etik ilkelere uyularak medyadaki sorunların, hak ihlallerinin çözüleceği düşünüyor, ama normların yetmediğini, hatta kimi zaman norma uyararak da hak ihlali yapıldığını biliyoruz. Değişen medyada etik sorunların çözümünde, hak ihlallerinin önüne geçmede bu ilkelerin rolüyle ilgili ne düşünüyorsunuz? Bütün bu önermelerin başarılı olması öncelikle toplumsal olarak sorumluluk, etik farkındalık, internet şirketlerinin konularında uzmanlıkları ve izleyicilerin düzeyleri ile doğru orantılıdır. Gazetelerin kendilerini yaygın ve doğrudan haberleşme yollarında farklılaştırmaları bir fırsat anlamına da gelebilir. Güvenilir içerikleri markalama inisiyatifleri – bazı medya kuruluşlarının diğerlerinden daha muteber

olduklarını işaret etmek, gazetecilik eğitiminin bu donanımlarla yapılması, kamunun haberlere ve içeriklere, öncelikli olarak etik açıdan sorgulama inisiyatifini kendi taraflarında geliştirerek yaklaşımları ve sahte habere itibar edilmemesi küçük de olsa dalgalar halinde önemli tepkiler/geri besleyici yankılar olarak etki edecektir.¹² Bununla beraber, normların sınırları çizdiğini ve içinde boşluklar, kısa yollar olduğunu biliyoruz. İlkeler, uygulayıcılar nezdinde yaptırım gücüne sahip iseler, hak ihlallerinin önüne geçmeyi kısmen sağlayabilirler. Daha da önemlisi, bireylerin bilgiye erişim hakkı olduğu gibi farklı haberleri okuyarak kendi analizlerini yapma ve www.teyit.org gibi sitelere girerek haberlerin doğruluğunun sağlanmasını yapmak gibi bir sorumlulukları da vardır. Medya ve bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık konusunda izleyicileri aydınlatmak kamusal bir destek ihtiyacı yanında, insanın kendi çabasını da gerektirir. Ioanna Kuçuradı "her bir hakkın neyi talep ettiğinin (kavramının) açık bilgisine sahip olmak gerekir"¹³ sözlerinde bireyin kendi sorumluluk alanına atfı yapılmaktadır. Medya ve bilgi ve dijital okuryazarlık eğitiminin her eğitim aşamasında müfredata katılması, izleyicinin küçük yaşlardan itibaren bilinçlenmesi açısından önemli bir katkı sağlayacaktır.

Radyo, gazete, televizyon için haber hazırlayan da, dijital medya için haber hazırlayan da insan ve sorunlar da araçları amaç kılan, araçların güdümüne giren insandan kaynaklanan etik sorunlar aslında. Dolayısıyla başka bir medyayı mümkün kılacak, işini amacına ve işlevine uygun yapabileceğine sahip olan da insan değil mi? Medya sistemi içinde "insan" unsurunun eridiğini ve akışta bir aygıt ve taşıyıcı haline geldiğini –dijital medya ortamlarını düşünürsek ve sınırlı sayıda gazetecilik görevini bu akışın dışında kalarak, akıntıya kürek çekerek gerçekleştirenleri dışarıda bırakırsak– söyleyebiliriz. Başka bir medyayı mümkün kılmak sistemin dışında kalmak manasına gelir, bağımsız olarak varolmak, habere erişmek ve yaymak sosyal medya kanalları ile mümkün, ama yaşatması çok kolay değil. Sarphan Uzunoglu, Benjamin Toff'a atıfla (2024) insanların sorunlar, şiddet haberleri ve zorluklar taşıyan haberleri izlemek ve okumaktansa, haberleri takip etmemeyi tercih edebildiklerini, bunun da bilgi eksikliğine neden olduğunu belirterek çözüm gazeteciliğinin¹⁴ okur/izler kitledeki bu uzaklaşmayı önleyecek alternatif bir yol sunduğunu belirtiyor. Sadece sorunları anlatan ve sürekli savaşları, şiddet olaylarını, çevre felâketlerini haber veren bir medya yerine bu sorunların çözümle-

⁹ Antonio Guterres, COVID-19 Response. 14 April 2020. <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/time-science-and-solidarity>

¹⁰ Dijital Platformların Yönetişimine İlişkin Kılavuz İlkeler, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. [https://www.unesco.org.tr/Pages/1954/1374/Dijital-Platformlar%C4%B1n-Y%C3%B6neti%C5%9Fimine-%C4%B0li%C5%9Fkin-K%C4%B1lavuz-%C4%B0lkeler-\(2023\)](https://www.unesco.org.tr/Pages/1954/1374/Dijital-Platformlar%C4%B1n-Y%C3%B6neti%C5%9Fimine-%C4%B0li%C5%9Fkin-K%C4%B1lavuz-%C4%B0lkeler-(2023))

¹¹ Dijital şirketlere yapılan öneriler ise, insan hakları temelinde bir yönetim, medyanın yaşayabilirliğinin ve çeşitliliğinin desteklenmesi, şeffaflık, devletlerin uluslararası insan hakları standartları çerçevesinde, mahremiyet, telif hakları, emek hakları ve ifade özgürlüklerini korumaları, hükümetlerarası kuruluşların medya ve enformasyon okuryazarlığını geliştirecek önlemleri almaları, editöryal bağımsızlık ve kamu yararına habercilik için medya yaşayabilirliğinin desteklenmesi (16) alanlarında yoğunlaşıyor.

¹² Bu sorunun cevaplarında 11.12.2020 tarihinde UNESCO Türkiye Milli Komisyonu "Pandemi ve İletişim" başlıklı panel açılışında hazırladığım sunumumdan yararlandım. Sunum, ağırlıklı olarak Posetti ve Bontcheva'nın UNESCO için hazırladıkları rapor üzerine yapılandırılmıştı. Bkz. Posetti, P. and Bontcheva, K. "Disinfecting COVID-19 Disinformation". Policy Brief 1. UNESCO.

¹³ (Kuçuradı, 2011b, Hamidi içinde, 2024:36)

¹⁴ Sarphan Uzunoglu. "Okurlar haberdan neden kaçınıyor?". <https://www.newslabturkey.org/2024/11/04/okurlar-haberdan-neden-kaciniyor>

rini de birlikte öneren bir gazetecilik anlayışının ve bu içeriklerin izleyiciye nasıl ulaşacağı konusuna da eğilen bir anlayışın hakim olması önerisinin altı çiziliyor.

Değişen medya gözetleme/panoptikon, dijital takip, biyopasaport gibi konuları da gündemimize almayı gerektiriyor. Dijital gözetleme, insan hakları ile ilgisinde insanlık için nasıl bir tehdit oluşturuyor? Bunun getirdiği/getireceği etik sorunların ve hak ihlallerinin önüne nasıl geçilebilir?

Gözetleme ve takip Fritz Lang'ın "Metropolis" filminde, fabrika patronunun işçileri izlediği ekranı gördüğümüz, 1927 yılından bu yana medyanın sadece bir bilgilendirme ve eğlendirme aracı olmadığına ve insan aklının kendisini köleleştirecek ve sürekli bakışın zaptı altından tutacak aygıtları yine kendisinin ürettiğine dair müthiş bir örnektir. Mahremiyet bir insanın öncelikli hakkıdır, şahsını gözlerden, gözetlemeden ve takipten uzak tutmak, konuşmalarını, hareketlerini –hukukun sınırlarını aşmayan– en doğal hakkıdır. Bunun önüne geçmenin imkânı olduğunu düşünmüyorum. Elimizdeki cep telefonlarından, evlerimizi korumak için yerleştirdiğimiz kameralara, kamusal alanda her adımımızda bu takip ile yaşamaya alışsak da, kabullendik. Bir yandan bizi koruduğunu düşünerek, bir yandan da farklı bir yol olmadığını bilerek.

Söz konusu medya olduğunda önemli bir konu da ifade özgürlüğü. Dijital medya, düşünce ve kanaat özgürlüğü hakkıyla ilgisinde ifade özgürlüğüne mi, yoksa küfür ve hakaret etme, hedef gösterme, şiddeti normalleştirme, ötekileştirme, düşmanlaştırma, nefreti ve savaşı körükleme vb. gibi serbestliklere mi imkân veriyor acaba? Bir kamu malı olarak enformasyon basın özgürlüğü, çoğulcu ve bağımsız medya ilkeleri etrafında demokrasi ve ekonomik gelişmeye katkı sağlayabilir.¹⁵ İfade özgürlüğü ve enformasyona erişim hakkı, bu düşünce- nin özünü oluşturur. Dijital medya, herkesin bir "yazan/çizen/görüntüleyen" olarak hareket edebildiği bir özgürlük alanı sundu, ama bunun sınırlarını çizmek konusunda yasaklamalar, yavaşlatmalar dışında bir çözüm bulmak zor görünüyor. Dijital medyada ifade özgürlüğü nefret söylemine, düşmanlaştırmaya, ötekileştirmeye yol açıyor. Bir yukarıdaki sorunuzda yer alan "ne yazması, ne söylemesi, nasıl ve ne zaman anlatması ve göstermesini bilen insanın" dijital medyada zaten kendi gruplarını oluşturduğu iletişim mecraları var.

Teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin, önemli olan teknolojinin hangi amaçla kullanıldığıdır. Dolayısıyla burada yine insana iş düşüyor. İnsana yakışır bir şekilde mesleğini icra etmenin, "iyi gazeteci" olmanın, yani gazeteci olmaktan önce insan olmanın yolu nereden geçiyor sizce? Gazeteci birçok meslek grubunun meziyetlerini kendinde bütünleştirmiş olan insandır, bana göre. Aydın, eşitlikçi, hümanist, demokrat bir eğitmen, siyasetçi,

ekonomist, sanatçının bilgilerini, ufkunu, öngörülerini ve kabiliyetlerini taşır. Gazeteci, kendi doğru bildiğini aktaran, paylaşan, tartışan ve eleştiriye açık olan, münazarasını belli bir üslubu koruyarak yürüten, hangi alanda özgül olarak yetişmiş ise o cemiyet ile ilişkilerini dikkatli ve güçlü tutan, geçmişin bilgisine sahip ve geleceğe dair ışık tutabilendir. İnsan olmak da, önce kendisini bilmek ve başkasını anlamakla başlar. Gazeteci, dinleyen, bakıp ve gören, okuyan, yazan, iletişim kuran, olaylara ve insanlara içgözleriyle ve nesnel bir gazeteci gözlüğüyle bakabilen kişidir. Gazeteci olmanın yolundan farklı olarak insan olmanın yolunun nereden geçtiğine dair herkesin yolculukları ayrıdır, tek ve tanımlanabilir, genelgeçer bir yolu olduğunu düşünmüyorum. Tabii haklar, hukukî düzenlemeler çerçevesinde, insan doğduğu toplumsal sınıf, ait olduğu cemiyet ve coğrafyaya bağlı olarak bu yolun yönünü çizer. İnsan kendini terbiye edebilen canlıdır, hatalarından öğrenir, gelişmeye ve ilerlemeye açıktır. Hayatın iniş çıkışlarında dik durarak yoluna devam eder, kendisine yapılmasını istemediği şeyi başkasına yapmamayı esas alır. İnsan mutlu olmak ve başkalarının mutluluğu, iyiliği için çalışmak ve üretmek amacıyla ise, insandır. Bir formülü yoktur iyi insan olmanın, ölçütler sıralanabilir, ama "ben oldum" diyemez insan kendisine. Karşısındakiler "bu olmuş" demişlerse eğer o kişi için, o iyi insandır.

KAYNAKÇA

1. Jaakkola, Maarit (2023), A Handbook for Journalism Educators, Reporting on Artificial Intelligence, "Module 7: Artificial Intelligence in Journalism and Journalistic Practice", 94-109. Paris: UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384551?posInSet=9&queryId=-42d2abf8-9829-4839-923b-4d7a734ebfd4>
2. Lyon, David (1994), *The Information Society: Issues and Illusions*, Cambridge: Polity Press.
3. Posetti, Julie, Bontcheva, Kalina (2020), *Disinfodemic: deciphering COVID-19 Disinformation*, Policy Brief. Programme and Meeting Document. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374416>
4. Hamidi, Elif N. (2024), *İnsan Hakları Işığında Gazetecinin İşi*, Ankara: Türkiye Felsefe Yayınları.
5. Schiffrin, Anya (2024), *AI and the Future of Journalism/An issue brief for stakeholders*, In World Trends in Freedom of Expression and Media Development, UNESCO.
7. Toff, Benjamin, Palmer, Ruth, Nielsen, Rasmus Kleis Nielsen (2024), *Avoiding the News: Reluctant Audiences for Journalism*, Columbia University Press. <http://www.jstor.org/stable/10.7312/toff20518>.
8. UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. Dijital Platformların Yönetişimine İlişkin Kılavuz İlkeler (2023). [https://www.unesco.org.tr/Pages/1954/1374/Dijital-Platformlar%C4%B1n-Y%C3%B6netimi-%C5%9Fmine-%C4%B0li-%C5%9Fkin-K%C4%B1lavuz-%C4%B0lkeler-\(2023\)](https://www.unesco.org.tr/Pages/1954/1374/Dijital-Platformlar%C4%B1n-Y%C3%B6netimi-%C5%9Fmine-%C4%B0li-%C5%9Fkin-K%C4%B1lavuz-%C4%B0lkeler-(2023))
9. Uzunoğlu, Sarphan (2024), "Okurlar haberdan neden kaçınıyor?" <https://www.newsabturkey.org/2024/11/04/okurlar-haberden-neden-kaciniyor/>

¹⁵ Windhoek+30 Declaration: Information as a Public Good. Namibia. 29 Nisan-3 Mayıs 2021. <https://www.unesco.org/en/articles/windhoek30-declaration-information-public-good>

MERKEZ'DEN...

Merkez Müdürüne iki ödül

19 Nisan 2024 tarihinde, Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneğinin “Aydınlanma Onur Ödülü” İoanna Kuçuradi'ye verildi. Kuçuradi ayrıca Aydın Doğan Vakfının 28. Aydın Doğan Ödülüne layık görüldü. Ödül töreni, 2 Aralık 2024 tarihinde yapılacak.

İnsan Hakları Işığında Ölüm Cezası

Merkezimiz tarafından, 5 Haziran 2024 tarihinde düzenlenen “İnsan Hakları Işığında Ölüm Cezası” başlıklı konferansa, Ölüm Cezasına Karşı Uluslararası Komisyondan Asunta Vivo Cavaller ve Rajiv Narayan konuşmacı olarak katıldı.

26. Ulusal Sosyal Hizmet Sempozyumu

“Yeni Toplumsal Riskler ve Belirsizlikler Çağında Sosyal Hizmet” temalı 26. Ulusal Sosyal Hizmet Sempozyumu, 17-18-19 Ekim 2024 tarihlerinde, Maltepe Üniversitesinde yapıldı. Akademisyenlerin, araştırmacıların ve uygulayıcıların katılımıyla gerçekleşen bu üç günlük Sempozyumda aile, afet, çocuk, kadın, toplumsal cinsiyet, yaşlılık, insan hakları, tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet, yoksulluk, bağımlılık, yerel yönetimlerde sosyal hizmet, kent çalışmaları, gençlik, okul sosyal hizmeti, sosyal hizmet ve sosyal hizmet araştırmaları gibi konularda bildiriler sunuldu, paneller ve atölyeler düzenlendi. Doç. Dr. Neşe Şahin Taşgın, açılış konuşmasında, sosyal hizmetin ülkemiz için çok önemli olduğuna, ancak değerinin ve gerekliliğinin hâlâ anlaşılmamış olduğuna dikkat çekti. Prof. Dr. İoanna Kuçuradi “Adalet ve Sosyal Hizmet” başlıklı konuşmasının başında, sosyal hizmet mesleğinin, haklarını koruyamayanların ve en başta temel haklarını koruyamayanların haklarının korunmasını sağlama mesleği olduğunu vurguladı. Bunun için de, bu mesleği yapanların, en başta bir insansal durum doğru değerlendirilmesinin nasıl yapılabileceğini ve adalet ilkesinin neleri talep ettiğini bilmeleri gerektiğini ifade etti.

Kuçuradi “Eğitimde Edebiyat Semineri”nin açılış konuşmasını yaptı

Günüşiği Kitaplığı'nın 12 Ekim 2024 tarihinde düzenlediği “17. Eğitimde Edebiyat Semineri”nin açılış konuşmasını Prof. Dr. İoanna Kuçuradi yaptı. Kuçuradi, “Felsefî düşünce, kişilerin uygun bir eğitimle kazanabileceği bir bakıştır” diyerek bir bütün olarak planlanmış bir felsefe eğitimine ihtiyaç duyulduğunun altını çizdi. Felsefî düşüncenin önemine değinen Kuçuradi “Başkalarına ve olaylara bakarken, kişinin sınırları ve kendi sınırlarını görmesini, bağlantılı düşünbilmesini ve bağlamları içinde, ait olduğu bütünde yerini görebilmeyi amaçlar. En önemli sıkıntılarımızdan biri, bağlantılı düşünmemektir. Ezbercilik de buna dayanır” dedi.

Felsefe ve İnsan Hakları Söyleşileri XI-XII

Maltepe Üniversitesi, İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezinin düzenlediği “Felsefe ve İnsan Hakları Söyleşileri”nin onbirincisi, 31 Ekim 2024 tarihinde gerçekleştirildi. Bu etkinlikte, Y. Mimar Esra Nur Erşahin Soltekin, “Mimarî Çizgilerin Arasından İnsan Haklarını Görmek” başlıklı bir konuşma yaptı. 5 Aralık 2024 tarihinde gerçekleştirilecek onikinci söyleşide ise Prof. Dr. Sevgi Şahintürk, “İnsan Hakları ve Değer Sorunları” başlıklı bir konuşma yapacak.

36. İstanbul Semineri

Türkiye Felsefe Kurumu-Maltepe Üniversitesi Felsefe Bölümü işbirliğiyle düzenlenen ve 12-13 Aralık 2024 tarihlerinde gerçekleştirilecek olan 36. İstanbul Seminerinin bu yılki ana konusu, “Herkeşçe Bilindiği Sanılan Kavramlar 4: Kamu”. 12 Aralık'ta, H. Bülent Gözkân'ın başkanlık edeceği oturumda Betül Çotuksöken “Toplumdan Kamuya Geçişin Gerekli ve Yeterli Koşulları”, Gülriz Uygur “Rawls'ta Kamu Kavramı”, Musa Toprak “Kamu Görevlisi Kavramı” başlıklı birer konuşma yapacak. Zekiye Kutlusoy'un başkanlık edeceği ikinci oturumda ise Nazile Kalaycı “Antik Yunanda Kamusal Yaşam”, Sanem Yazıcıoğlu van der Heiden “Kamusallık ve Gücün Anlamı”, Bayram Yılmaz “Kamusal Alan ve Kamuoyu” başlıklı birer konuşma yapacak. Seminerin ikinci günü yapılacak ilk oturuma Dilek Arlı Çil başkanlık edecek. Ahu Tunçel “Toplumsalın Kıyısında 'Kamusal Alan' Düşüncesi”, Özge Yücel Dericiler “Hukukun Farklı 'Kamu'ları”, Ülker Yükselbaba “Habermas'ta Kamusal Alan” ve Bayram Yılmaz “Kamusal Alan ve Kamuoyu” başlıklı birer konuşma yapacak. Elif Dilan Kara'nın başkanlık edeceği “Kamu Kavramı ve Düşündürdükleri” başlıklı yuvarlak masa toplantısında ise A. Çiğdem Kocaman, Berrak Coşkun, Elif N. Hamidi ve Nazım Onat birer konuşma yapacak.

TÜRKİYE'DEN...

Türkiye Felsefe Kurumu 50 Yaşında

Türkiye Felsefe Kurumu (TFK), “21. Yüzyılda Dünya Sorunları Karşısında Felsefe” konulu uluslararası kongreyle 50. yaşını kutladı. TFK'nin kuruluşunun yıl dönümü vesilesiyle düzenlenen toplantı, 3-4 Ekim 2024 tarihlerinde, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığında yapıldı. Bu uluslararası kongreye katılan William L. McBride, Luca Maria Scarantino, Klaus Leisinger, Alexander Chumakov, Richard Falk, Gabriel Vargas Lozano ve Federico Mayor gibi konuk akademisyenler, 21. yüzyılda dünya sorunları karşısında felsefenin rolü hakkında bildiriler sundu. İki gün süren kongre, TFK Başkanı Prof. Dr. İoanna Kuçuradi, Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Doç. Dr. Zeki Eraslan, UNESCO Türkiye Millî Komisyonu Başkanı Prof. Dr. M. Öcal Oğuz ve Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanı BE Prof.

Dr. Derya Örs'ün açılış konuşmalarıyla başladı. TFK Başkanı Kuçuradi konuşmasında, 50. yılını kutlayan TFK'nin kuruluş hikâyesini anlattı. Kurma düşüncesinin 1973 yılında Varna'da toplanan 15. Dünya Felsefe Kongresi'nde oluştuğunu belirten Kuçuradi şunları söyledi: "Uzun geniş mekânda, dünyanın birçok ülkesinin felsefe kuruluşları bir desk kurmuş, hem o ülkeden gelenlere bazı konularda yardımcı oluyor hem de kendi ülkesindeki çalışmaları tanıtıyordu. Ama Türkiye yoktu. İşte orada karar verdim. Türkiye'ye dönünce de bazı hocalarımızla konuştum. Böylece Suat Sinanoğlu ve Nusret Hızır ile ve o zaman genç olan üç arkadaşım -Fusun Akatlı, Oruç Aruoba ve Zeynep Aruoba'yla- 1974'te Ankara'da Felsefe Kurumunu kurduk ve çalışmaya başladık. En temel amacımız, felsefeyi üniversitelerin dışına da çıkarmaktı."

Kuçuradi "Barış Üzerine" konuştu

Maltepe Kitap Günleri, 7-15 Eylül 2024 tarihlerinde Maltepe Cumhuriyet Meydanı'nda gerçekleştirildi. "Cumhuriyet'in Yeni Yüzyılında Laiklik, Özgürlük, Adalet ve Barış" konulu Maltepe Kitap Günleri'nin "Onur Konuğu" Prof. Dr. İoanna Kuçuradi, 7 Eylül'deki açılıшта, "Barış Üzerine" başlıklı bir konuşma yaptı. Hemen yanibaşımızda ve dünyanın farklı yerlerinde savaşlar sürerken barış üzerine konuştu ve "bütün kültürlere saygı"nın, bir yanışı başka bir yanışıla düzeltme girişimi olduğuna dikkat çekti: "Eğer gerçekten barışı ardiarası kesilmeyen çabalarla gerçek kılmak istiyorsak, açık kavranılmış insan haklarının korunmasını ulusal ve uluslararası politikaların ana amacı olarak koymamız gerekiyor; yani geçen 75 yıl boyunca ulusal ve uluslararası politikalarımıza ana amaç olarak koyduğumuz gelişmenin/kalkınmanın yerine -yaptıklarımızın çıkmaza girdiğinin farkına vardığımız her defasında yalnızca onu nitelendiren sıfatları (ekonomik, kültürel, yerel-içten, sürdürülebilir gibi kalkınmanın sıfatlarını) değıştirmekle yetindiğimiz 'kalkınma'nın yerine- insan haklarının bilgiyle korunmasını ana amaç olarak koymamız gerekiyor. Dünyamız 'ne olsa olur' mottosuyla, herşeyi eşdeğer sayan Postmodernizmden kendisini sıyırmadıkça, barıştan söz etmek boşuna olur."

Dünya Felsefe Günü 2024

İoanna Kuçuradi'nin Dünya Felsefe Günü mesajı: "Günümüzde gitgide yayılan ve çelişkili bir ifadeyle "medenî ilkellik" dediğim olgunun temelindeki ana düşünsel nedenlerinden biri, 'hak' ile 'çıkarcı' arasındaki farkın yeterince görülebilmesidir. İki bin dört yüz yıl önce Sokrates'in yaptığı, ama üstünde durmadığı hak tanımına göre, 'hak' derken kastedilen, bu hak kimin hakkıysa, ona muhakkak verilmesi gereken bir şeydir -bir "borç" olan ve geri verilmesi gereken bir şey. 'Çıkarcı' ise, kimin çıkarıysa, onun hak ettiğinden daha fazlası, başkasından/başkalarından eksilen daha fazlasıdır. Çıkarcı kavramı

çatışmayı içerir. Çıkarlar çatışır. "Ortak çıkarlar" da, başkalarının ortak olan ya da olmayan çıkarlarıyla çatışır. Dünyamızda barış isteyenlerimizin 'hak' ile 'çıkarcı' arasındaki farkı görmesi ve bunun etik gerekleri üzerinde düşünmesi dileğiyle, sizlerin ve sevdiklerinizin Dünya Felsefe Günü'nü kutlar, saygılar sunarım."

DÜNYADAN...

25. Dünya Felsefe Kongresi Roma'da gerçekleştirildi

"Sınırları Aşan Felsefe" konulu 25. Dünya Felsefe Kongresi, 1-8 Ağustos 2024 tarihleri arasında, dünyanın dört bir yanından gelen çok sayıda filozof, akademisyen ve öğrencinin katılımıyla Roma'da, Sapienza Üniversitesi'nde gerçekleştirildi. İtalyan Felsefe Derneği, Sapienza Üniversitesi ve İtalyan Felsefe Topluluğu ile Uluslararası Felsefe Kuruluşları Federasyonu (FISP) işbirliğiyle düzenlenen 25. Dünya Felsefe Kongresinde, Türkiye'den Maltepe Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Betül Çotuksöken, Felsefi Antropoloji oturumuna başkanlık yaptı. Genel Kurula, Türkiye'den, Türkiye Felsefe Kurumu Derneği Başkanı Prof. Dr. İoanna Kuçuradi'nin adına, Başkan Yardımcısı olarak katılan Çotuksöken, Kongreye çok sayıda katılımcının (5723) yer aldığına, 4000 kadar konuşma yapıldığına vurgu yaptı ve şunları söyledi: "Bu konuşmalar Büyük Oturumlarda, Davetli Konuşmacı Oturumlarında, Sempozyumlarda, Yuvarlak Masa Toplantılarında, Öğrenci Oturumlarında ve tematik olarak saptanan oturumlarda sunuldu. Ayrıca Uluslararası Felsefe Kuruluşları Federasyonu (FISP) Genel Kurulu Toplantısı, 4 Ağustos günü yapıldı. Uluslararası Felsefe Enstitüsünün (IIP) Genel Kurulu da 5-6 Ağustos günlerinde, içinde bildirilerin de sunulduğu toplantılar sonrasında düzenlendi. Kongreye Türkiye'den, Maltepe Üniversitesi Felsefe Bölümünden Prof. Dr. Betül Çotuksöken, Doç. Dr. Dilek Arlı Çil, Arş. Gör. Dr. Elif Dilan Kara, Felsefe Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, aynı zamanda Maltepe Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi Uzmanı Elif N. Hamidi ve Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde görevli Ülviye Kılıç Karakelle katıldı. Türkiye'den, farklı üniversitelerden ayrıca Prof. Dr. Gülriz Uygur, Prof. Dr. Zeynep Direk, Prof. Dr. Harun Tepe, Prof. Dr. Berfin Kart Tepe gibi pek çok akademisyen Kongrede bildiri sunarak yer aldı. Felsefeyle ilgili en geniş boyutlu uluslararası etkinlik olan Dünya Felsefe Kongresi, beş yılda bir düzenleniyor. Küresel sorunlara felsefi bilgiyle bakmaya odaklanan, felsefe eğitimini ve farklı ülkelerden filozoflar arasında meslekî ilişkilerin geliştirilmesini teşvik eden kongrenin 26.'sı, 2028 yılında Tokyo Üniversitesi'nin evsahipliğinde Japonya'da yapılacak.

Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye’de Felsefe-Cilt 1
Yayına Hazırlayanlar: Ioanna Kuçuradi, Betül Çotuksöken, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2024, 384 sayfa.

Bu kitap, Türkiye Cumhuriyetinin 100. yılını kutlamak için düzenlenen “Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye’de Felsefe” Kongresinde sunulan bildirilerin bir kısmından oluşuyor. Bunu üç cilt daha izleyecek. Bu ciltte, yüz yıl boyunca Felsefenin çeşitli alanlarında Türkiye’de yapılan çalışmaları ve ana eğilimleri bir bütün olarak tanıtmayı amaçlayan Kongrenin sabah oturumlarında sunulan bildirilerin bir bölümü yer alıyor. Cumhuriyetimizin ilk yüzyılında yapılan felsefe çalışmaları hakkında sistematik bir biçimde bilgi edinmek isteyen herkesin ilgiyle okuyabileceği bu kitap, Cumhuriyetin 200. yılını kutlayacak felsefeciler ve felsefeseverler için de bir kaynak oluşturacak.

Sinema Felsefesi ve Sinema Sanatı

Abdullah Kaygı, Akademim Yayınları, Çanakkale, 2024, 208 sayfa.

Sanat, bilgi kaynağı olabilir mi? *Sanat Felsefesi ve Sinema Sanatı*’nda bu soruya cevap aranırken iki temel perspektif inceleniyor: malzemede mahirlik gerektiren ve estetik nitelikleri vurgulayan zanaatkarlık olarak sanat ile insanlık durumuna dair derin içgörüler sunan “evrensel hakikatler”in aktarıcısı olarak sanat. Her iki görüşü titizlikle ele alan yazar, çağdaş sanat kuramlarının yarattığı kavram kargaşasında sanatın sonunun geldiği iddialarını da çözümlüyor. Buna göre çağımız sanat kuramlarının bizleri getirdiği yer, sanatın inkârıdır. Bundan kurtulmanın yolu ise Aristoteles’in insanın doğasındaki olanakları sunan bir disiplin olarak sanat görüşüne ve Kant’ın tekil olanda evrensel olanı gören ve gösteren bir etkinlik olarak sanat görüşüne geri dönmektir.

Felsefe ve Edebiyat

Editörler: Ali Osman Gündoğan, Mustafa Günay, Çizgi Kitabevi, Konya, 2024, 415 sayfa.

Bu kitap, felsefe ve edebiyat ilişkisi üzerine yapılmış çalışmalardan oluşmaktadır. Ülkemizde felsefe ile edebiyat arasındaki ilişkiler hakkında yazılmış pek çok makale olmasına rağmen okuyucular açısından bütün çalışmaları bir arada bulmak mümkün değildi. Bu nedenle konuyla ilgili yazısı olan akademisyenlerimizin çalışmalarına ulaşılmış ve kendilerinden izin alınmak suretiyle bu kitapta bir araya getirilmiştir.

Adorno&Foucault/Hakikat ve İktidar İlişkisi

Metin Becermen, Sentez Yayıncılık, Bursa, 2024, 192 sayfa.

Tarihte öyle zamanlar vardır ki düşünme kendisine bir yol bulamaz, bocalar durur. Düşünmenin ilerleyebileceği bir patika gerekir böyle durumlarda ve tabii ki bu patikayı bulacak, inşa edecek kişiler, düşünürler, filozoflar. Zamanla patikalar genişler ve bir yol olur, kişinin kendisi ve başkaları için. İşte, Adorno

ve Foucault böyle patikalarda ilerleyip yeni yollara varan iki düşünür, iki filozoftur. Hem “eski” felsefi geleneği izleyen, bu bağlamda araştırma yapan, hem de gelenekten kopmaya çalışarak felsefede yeni bir bakış oluşturan, yeni bir yol inşa eden bu iki isim bize insanî yaşama ve olan-bitene dair alışlagelmişin dışında farklı şeyler söylerler. Onların söyledikleri bize hakikat ve iktidar konusuna bakmada oldukça farklı imkânlar sunmaktadır.

Temsilsiz Vergi Olmaz

Modern Demokrasinin Temel İlkesine Yeni Bir Ziyaret
Dr. Hasan Basri Çifci, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2024, 393 sayfa.

“Temsilsiz vergi olmaz” ilkesi, daha önce gerçekleşmiş, yine gerçekleşeceği düşünülen, ama gerçekleşmesi istenmeyen bir vergilendirme düzeninin tersini talep eder. Bu talebin karşılanması belirli koşulların gerçekleşmesine bağlıdır. Çalışma boyunca ele alınan bu koşullar yerine getirildiğinde, vergi yükümlüsü, vergiyle ilgili konuları başkalarınca veya kendiliğinden belirlenen teknik meseleler olarak değerlendirmeye yönlendirildiği edilgin konumundan sıyrılabilir. Vergiyle ilgili konuların, sermayeci sistemin ayırttığı iktisadi alandan, kadim paydaşlık ilişkisinin kurulduğu antik çağlardan beri ait olduğu siyaset alanına geri getirilmesi bunun ilk adımıdır. Bu adım, alternatifler arasında en iyi kararın bulunmasına yönelen bir müzakere düzeninde, vergi yükümlülerinin taşıdığı insan haklarının korunmasını sağlayacak bir temsil faaliyetiyle tamamlanmalıdır.

Kant Sonrası Kant

Editör: Selda Salman, Alfa Yayınları, İstanbul, 2024, 650 sayfa.

Kant felsefesi bugün yalnızca felsefeyle sınırlı olmayan geniş bir etki alanına sahip ve güncelliğini fazlasıyla koruyor. Böylesi önemli bir felsefi canlılığa katkı yapma amacı güden bu kitabın temel sorusu ise, Kant’tan sonraki filozofların Kant’ı nasıl ele aldıkları. Kant’a henüz hayattayken yöneltilen eleştirilerle başlayan *Kant Sonrası Kant*, yirmi birinci yüzyıl filozoflarının yorumlarına dek uzanıyor. Her biri Türkiye’de alanının önemli isimleri arasında anılan yazarlar tarafından kaleme alınan *Kant Sonrası Kant* epistemolojiden estetiğe, ahlaktan politikaya pek çok disiplinin içinden geçerek okura büyük bir düşünce zenginliği sunuyor.

Klasik Siyaset Felsefesinde Şehir ve İnsan

Leo Strauss, çeviren: Birdal Akar, Babil Kitap, İstanbul, 2024, 348 sayfa.

Klasik Siyaset Felsefesinde Şehir ve İnsan, Leo Strauss’un 1962 tarihli Page-Barbour Konferanslarını genişletilmiş biçimde bir araya getiriyor. Strauss’un *Politika*, *Devlet* ve *Peloponnesos Savaşı* üzerine yaptığı üç ayrıntılı incelemeyi, şehrin klasik formülasyonundan felsefe öncesi şehir anlayışına uzanan, derinleş-

tikçe kapsamı genişleyen ufuk açıcı bir kazı çalışması olarak okumak mümkün. Bu çalışmayı önemli kılan şey bir filolog hassasiyeti ya da bir felsefe tarihçisi otoritesi değil, Soğuk Savaşın doruk yıllarında modern siyaset felsefesinin çıkmazları ve Batı'nın bunalımı üzerine düşünen bir filozofun inatçı ciddiyeti. Tıpkı metafiziğin modern fizik ile elendiği düşüncesi gibi, siyaset felsefesinin onun halefi görülen siyaset bilimiyle elendiği düşüncesinin de yaygın olduğu bir ortamda Strauss, siyaset felsefesini yeniden inşa etmenin ne anlama geldiğini bu metinde bize açıkça gösteriyor.

Varlık Felsefesi

Abdulkadir Çüçen, Zeynep Zafer Esenyel, Adnan Esenyel, Sentez Yayıncılık, Bursa, 2024, 382 sayfa.

Niçin felsefeciler için “Varlık” sorusu bu kadar önemlidir? Çünkü “Varlık” var olmadan hiçbir şey olamaz veya düşünülemez ya da bilinemez. “Varlık nedir?” sorusu ile başlayan felsefî sorgulama, Antik Yunan'dan beri hep merkezde kalmasının yanısıra en temelde olanı arama çabası olarak da filozofları meşgul etmiştir. “Gerçekten bir var olan bir Varlık var mıdır?” yoksa “Varlık diye birşey yok mudur?” sorularıyla uğraşan düşünürler, “Varlık”ı açığa çıkartma yolunda çok çaba harcadılar. Acaba günümüzde “Varlık” açığa çıktı mı ya da var olabildi mi? İşte bu çalışma, “Varlık” üzerine yapılan felsefe serüvenini ortaya koyma ve okuyucuyla buluşturma amacıyla hazırlanmıştır. İlk Bölüm, “Felsefe Nedir?” sorusuyla felsefe giriş niteliği taşımaktadır. İkinci Bölüm, “Varlık” sorusunu sistematik bir yaklaşımla ele alan ve farklı sınıflamalar, tanımlamalar ve problemlerle soruna yaklaşan kısımdır. Üçüncü bölüm ve diğer bölümler, İlk Çağ doğa filozoflarından günümüze kadar filozofların “Varlık” görüşlerini ele alan tarihsel bölümdür.

Çağdaş Türk Felsefesinden Kesitler

Mustafa Günay, Çizgi Kitabevi, Konya, 2024, 439 sayfa.

Cumhuriyet döneminde ortaya konulan felsefenin/felsefî birikimin incelenip değerlendirilmesi, yalnızca geçmişe ilişkin bir sorumluluk değil, aynı zamanda felsefî düşüncenin gelişimine ve geleceğine yönelik bir sorumluluktur. Cumhuriyet dönemi düşünürlerimizi anlamaya, yorumlamaya ve değerlendirmeye çalışmak aynı zamanda felsefî düşünce geleneklerinin oluşumuna ve gelişmesine de zemin hazırlayacaktır. Bu doğrultuda düşünce tarihimizin eleştirel okumalarının yapılması aynı zamanda felsefenin geleceğine yönelik katkıları ve yaratıcılık gücünü de ortaya koyacaktır. Türkiye’de felsefî düşüncenin geleceği çok farklı yönlerde gerçekleşebilir. Önemli olan kendi yaşamımızdan ve tinselliğimizden doğan ve kökleriyle tarihsel-kültürel gerçekliğimizden beslenen düşünce damarlarını genişletmektir. Bu kitabın Cumhuriyet dönemi düşünürlerimizi anlamaya, yorumlamaya ve değerlendirmeye katkıda bulunacağını umuyoruz.

Sanat Felsefesinin Hikâyesi Mağara Resimlerinden Dijital İmajlara

Emre Şan, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2024, 112 sayfa.

Fenomenolog felsefeci Emre Şan bu eserinde bizi sanat tarihinde hızlı bir yolculuğa çıkarıyor. Bu yolculuk, mağara resimlerinden başlayıp günümüzdeki dijital imgelere uzanıyor. Çalışmanın seyri tarihsel bir kronoloji takip etse de, asıl meselesi bu süreç içindeki dönüşümleri ya da paradigma değişimlerini sorgulamak, yani sanat tarihine baktığımızda beliren sorunları işlemek, kısacası sanattaki felsefî sorunları ortaya koymak. Kısa bir rehber niteliği taşıyan bu çalışma, Batılı entelektüellerden beslendiği kadar Türk entelektüellere de yer veriyor, Batı sanatı kadar Türk sanatına da özgün bir bakış biçimi sunuyor.

Modern Barbarlığın Eleştirisi: Faşizm, Antisemitizm ve Tarihin Kullanımı Üzerine Makaleler

Enzo Traverso, çeviren: Selim İ. Kabak, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2024, 208 sayfa.

Araştırmalarında 20. yüzyılın siyasal ve entelektüel tarihinin yanı sıra çağdaş dünyadaki şiddetin sosyal ve kültürel tarihine odaklanan Prof. Enzo Traverso'nun *Modern Barbarlığın Eleştirisi: Faşizm, Antisemitizm ve Tarihin Kullanımı Üzerine Makaleler* adlı kitabında Yahudi karşıtlığı, modernite ve Holokost arasındaki ilişkileri inceliyor. Son yirmibeş yılda farklı ülkelerde yayımlanan, farklı entelektüel ve politik dönemlere ait önemli sayıda makale ve denemeyi bir araya getiren bu kitap, Avrupalı Yahudilerin yok edilmesinin çeşitli boyutlarını, tarihsel belleğe ilişkin yaklaşımları ve antisemitizmin doğasına dair sol tartışmaları anlatıyor.

Simülakrlar ve Simülasyon

Jean Baudrillard, çeviren: Oğuz Adanır, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, 2024, 230 sayfa.

20. yüzyılın önemli iddialı çıkışlarından biri Jean Baudrillard'ın “Simülasyon” kuramıdır. Baudrillard, radikal ve ayrıkçı düşünceleriyle Batı toplumundan yayılan krizi haber verir. Baudrillard'a göre bugünkü sistemi kavramak için dolaşıma sürülen tezler “hiçlik” duvarında birer birer erimeye mahkûmdurlar. İşlenen bu kusursuz cinayeti araştırmaya başladığımızda iletişim, sinema, reklam veya mimarlık alanlarında “gerçek” ve “hakikat” düzeneklerinin birbirleriyle nasıl yer değiştirdiğine göz atmamız yeterlidir. Bir resmin taklidi, bir eserin yorumu veya tarihi bir yapının kopyası tüm aurasını yitirerek aslının yerine geçebilmektedir. Artık her türden sanatsal kaygı, hakikat arayışı ve iletişim tarzı tüketilmek için vardır, iletişim araçları iletişimsizliğin mükemmel bir örneğini sergilerler. Sözelimi, belgeseller anımsamaktan çok unutturmak için vardır. “İçin için kaynayan” her bir anlam parçacığı içeriğinden boşaltılıp medya adlı devasa boşlukta simüle edilirler. Bütün olup bitenlerin yansıdığı ekranlarda her şey gizlenir. Ve kitleler, iletişim araçlarına sarılarak modern bir kurban töreninin ritüellerini söz birliği etmişcesine mükemmel bir şekilde yerine getirirler.

İNSAN HAKLARI ve FELSEFE ile İLGİLİ YAYINLAR

- **Özne, İnsan Felsefesi**
40. Kitap, Bahar 2024, Çizgi Kitabevi, Konya, 568 sayfa.
- **Teknoloji Felsefesi Problemleri: Yazı, Bellek, Dikkat**
Emre Şan, Çanakale: Akademim Yayınları, 2024, 128 sayfa.
- **Teknolojinin Ötesi**
Ersin Nazif Gürdoğan, İstanbul: Kapı Yayınları, 2024, 200 sayfa.
- **Eğitimde Etik**
Editör: Cemil Osmanoğlu, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2024, 262 sayfa.
- **Sanat Felsefesi**
F. W. J. Schelling, çevirenler: Merve Ertene, Serhat Arslan, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2024, 443 sayfa.
- **Parmenides'ten Levinas'a Metafizik**
Jean Grondin, çeviren: Alp Tümertekin, İstanbul: Fol Kitap, 2024, 448 sayfa.
- **Frankfurt Okulu**
Editör: H. Emre Bağçe, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2024, 539 sayfa.
- **Hume'u Nasıl Okumalıyız?**
Yazar adı: Simon Blackburn, çevirmen adı: Liena Gül, İstanbul: Runik Kitap, 2023, 126 sayfa.
- **Aşk Ahlâkı**
Hilmi Ziya Ülken, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2024, 416 sayfa.
- **Communitas/Topluluğun Kökeni ve Kaderi**
Roberto Esposito, çeviren: Onur Kartal, İstanbul: NotaBene Yayınları, 2024, 208 sayfa.
- **Aşk Ahlâkı**
Hilmi Ziya Ülken, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2024, 416 sayfa.
- **Frankfurt Okulu**
Editör: H. Emre Bağçe, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2024, 539 sayfa.

- **Güçsüzlük/Hezeyan ve Felç Çağında Yaşam**
Paolo Virno, çeviren: Ece Durmuş, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2024, 128 sayfa.
- **Teknolojinin Ötesi**
Ersin Nazif Gürdoğan, İstanbul: Kapı Yayınları, 2024, 200 sayfa.
- **Yirmi Beş Keşifte Evrimin Öyküsü/ Kanıtlar, Kâşifler, Doğrular ve Yanlışlar**
Donald R. Prothero, çeviren: Cemal Can Tarımcıoğlu, İstanbul: Fol Kitap, 2024, 432 sayfa.
- **Türkiye'de Felsefe I-II (1923-2023)**
Editör: Kemal Bakır, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 2024.
- **Dil Nasıl Ortaya Çıktı/İnsanlık Tarihinin En Büyük İcadının Öyküsü**
Daniel L. Everett, çeviri: Cemil Üzen, İstanbul: Babil Kitap, 2024, 430 sayfa.
- **Wittgenstein ve Tractatus Logico-Philosophicus İçin Bir Kılavuz**
Denis McManus, çeviren: Osman Baran Kaplan, İstanbul: Babil Kitap, 356 sayfa.
- **Hegel Dersleri**
Leo Strauss, çeviren: Enes Bilgin, İstanbul: Babil Kitap, 2024, 556 sayfa.
- **Özneleşme: Foucault Üzerine Dersler 22 Nisan-3 Haziran 1986**
Gilles Deleuze, çeviren: Mustafa Çağlar, İstanbul: Otonom Yayıncılık, 2024, 280 sayfa.
- **Çağdaş Zihin Felsefesi Tartışmaları**
Özgüç Güven, İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları, 2024, 320 sayfa.
- **Antik Çağ'ın Son Büyük Savaşı**
James Howard-Johnston, çevirmen: İlhami Tekin Cinemre, İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları, 2024, 536 sayfa.
- **Rousseau Sözlüğü**
N.J.H. Dent, çeviren: Ahmet Ayhan Çitil, İstanbul: VakıfBank Kültür Yayınları, 2024, 288 sayfa.

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
İNSAN HAKLARI ARAŞTIRMA ve UYGULAMA MERKEZİ
ve
UNESCO FELSEFE ve İNSAN HAKLARI KÜRSÜSÜ BÜLTENİ

Sahibi: T.C. Maltepe Üniversitesi adına Edibe Sözen

Yayın Yönetmeni: İoanna Kuçuradi

Yayın Yönetmeni Yardımcısı: Elif N. Hamidi

Yayın Kurulu: Bergen Coşkun Özüaydın, Betül Çotuksöken, Sevgi Şahintürk,

Neşe Şahin Taşgım, Hülya Şimğa, Gülriz Uygur

Yazışma Adresi: Marmara Eğitim Köyü, 34857 Maltepe/İSTANBUL

Tel: 0216 626 11 34 **Faks:** 0216 626 11 25

Baskı: Rengin Basımevi

Gümüşsuyu Cad., Çiftelhavuzlar Yolu, Mutlu Aksu Sanayi Sitesi, No: 114, Zeytinburnu/İSTANBUL

Tel: 0212 482 44 66-67

Sertifika No: 45604

ISSN: 2587 - 148X

Yayın hakkı saklıdır